

TURUK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:16, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **08.02.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **15.03.2019**

Sayfa / *Page*: 78-107

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK679>

Yazar / *Writer*:

Dr. Öğr. Üyesi Ömer AKSOY

Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

aksoy2302@hotmail.com

GÜNEY SLAVLARININ KAHRAMANLIK ŞİİRİNDE TÜRKLER VE TÜRK İMGESİ

Öz

Türklerin 14. yüzyıldan itibaren Avrupa'da başlayan fütuhâtı ve asırlar boyunca Avrupa'nın en önemli askerî ve siyasi gücünü temsil etmesi, Avrupalı Hristiyanların belleğinde pejoratif bir Türk imajının oluşmasına neden olmuştur. Türkler ve Avrupalı toplumlar arasında cereyan eden ve yüzyıllarca süren mücadele ve hezimetler Avrupalının düşünce dünyasında Türk imajını belirlemiştir. Bu bakış açısına göre Türkler görelî korkunç, barbar, kendilerine karşı nefret duyguları beslenen bir kavim, Tanrı tarafından kendilerine verilen bir ceza; Tanrı'nın gazabı olarak tasavvur edilmiştir. Türklerin, Avrupalıların zihinlerinde oluşturdukları bu pejoratif imaj, günümüze değin çeşitli edebiyat ve folklor ürünleri vasıtasıyla terennüm edilmiş, Avrupalıların zihninde var olan Türk algısı roman, balad, destan gibi edebî türlere ilham vermiştir. Diğer bir açıdan baktığımızda ise romantik ulusçuluk çağında, Avrupa'nın multietnik yapısı itibariyle en karmaşık bölgesini teşkil eden Balkan coğrafyasında yaşayan halkların, ulusal tarih ve kimliklerinin oluşumu safhasında zihinlerinde yer edinen pejoratif Türk algısının ve Türk düşmanlığının rolü büyüktür. Biz de bu çalışmamızda Güney Slavları olarak tanımladığımız; Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ ülkelerinin

sınırları içerisinde yaşayan Slav toplulukların kahramanlık şiirlerinde Türklerin ve Türk imgesinin ne şekilde yansıtıldığı meselesi üzerinde duracağız. Ayrıca Katolik, Ortodoks ve Müslüman destan anlatıcılarının etnik ve dinî kimliklerinin destanların yapısına ve destanlarda geçen Türk imgesine olan etkisini belirlemeye çalışacağız. Bu çalışmayı yapma amacımız toplumların kolektif bilinçaltını en iyi şekilde yansıtan folklor ürünleri olan destanlar vasıtasıyla Güney Slavlarının zihinlerinin derinliklerinde yüzyıllarca süren Türk hâkimiyetinin etkisi ile oluşan Türk imgesinin taşıdığı olumlu-olumsuz hususiyetleri ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Güney Slavları, kahramanlık şiiri, Türkler, pejoratif Türk imgesi, ulusçuluk.

THE TURKS AND THE TURKISH IMAGE IN THE HEROIC POEMS OF THE SOUTHERN SLAVS

Abstract

The fact that Turks represented the most important military and political power in Europe starting from the 14th century onwards, has led to the creation of a pejorative Turkish image in the memory of European Christians throughout Europe. The struggle between Turks and European societies and the centuries of struggles and defeats have determined the Turkish image in the world of European thought. From this point of view, the Turks were envisioned as horrible, barbaric, and people who were fed with feelings of hatred towards themselves, a punishment sent by God and wrath of God. This pejorative image created by the Turks in the minds of Europeans has been verbalised by various literary and folklore products up to the present day, and Turkish perception that exists in the minds of Europeans has inspired the literacy such as novels, ballads, epics. On the other hand, in the era of romantic nationalism, the pejorative Turkish perception and the Turkish hostility in the minds of the peoples living in the Balkan region, which constitute the most complex region of Europe in terms of multiethnic structure, have a great role in the formation of their national history and identities. In this study, we will focus on how Turks and Turkish images are reflected in the heroic poems of Slavic communities that we defined as Southern Slavs, living in the borders of Bosnia, Herzegovina, Croatia, Serbia and Montenegro. We will also try to determine effect of the ethnic and religious identities of the Catholic, Orthodox and Muslim epic narrators on the structure of the epics and the Turkish image in the epics. The aim of this study is to reveal the positive and negative characteristics of the Turkish image formed by the influence of the Turkish domination that has lasted for centuries in the depths of the South Slavs through the epics of folklore products which best reflect the collective subconscious of societies.

Key Words: Southern Slavs, heroic poetry, Turks, pejorative Turkish image, nationalism.

Giriş

Güney Slavları ile Türk boyları arasındaki tarihî münasebetlerin kökenleri MS 6. yüzyıla kadar gitmektedir. Güney Slavları, MS. 6. yüzyıldan itibaren Avarlar ile aynı anda günümüzdeki Ukrayna sınırlarında kalan bölgelerden Güney Slav teritoryası olarak adlandırabileceğimiz; Macaristan'ın güneyi, Tuna havzası, Panonya bölgelerini kapsayan kuzeybatı Balkanlara doğru göç etmişlerdir. Bölgeyi iki yüz yıllık bir süre zarfında Slavlaştıran bu gruplar, tarihî süreçte farklı etnik adlandırmalar ile görece keskin çizgilerin birbirlerinden ayırdığı toplulukları ihtiva etse de sosyal ve kültürel bağlamda aynı kaynaktan beslenmişlerdir. Bölgedeki yeni etnik oluşum, Türk varlığına kadar Batı medeniyetinin iki önemli kolu pozisyonundaki Bizans ve Roma etkisinde kalmıştır. Diğer yandan Avarlar ile birlikte Balkanlarda uzun yıllar hâkimiyet kurarak Balkan halklarının dinlerine, dillerine, sosyal ve kültürel hayatlarına tesir eden Türkler en son Osmanlı hâkimiyeti ile en uzun ve en etkili biçimde Balkan halklarını kültürel olarak nüfuzu altına almışlardır. Bu süreçte bazı Slav gruplar, İslam'ı benimsemek suretiyle Osmanlı devlet sisteminde devletin asli etnik unsurlarını temsil ederken bazı Slav gruplar ise 19. yüzyıldan itibaren mensubu buldukları kiliseye bağlı olmak üzere kendi millî varlıklarını tamamen Türk düşmanlığı üzerine temellendirmişlerdir. Romantik ulusçuluk çağı olarak adlandırılan bu dönemde ticaretle zenginleşen Hristiyan tüccar sınıfı içerisinde ortaya çıkan burjuva sınıfına mensup olan aydın tabaka, Türk hâkimiyetindeki Balkan topraklarına ulusçuluk ve ulusal bağımsızlık düşüncelerini devşiren öncüler olmuşlardır. Avusturya, Almanya gibi ulusçu fikirlerin membaı konumunda olan ülkelerde eğitim gören bu zümre mensubu avangartlar, başta Alman şair ve filozof Herder'in¹ fikirleri olmak üzere Avrupa'da ortaya çıkan ulusal söylemlerden etkilenmiş ve yaşadıkları bölgelerde kavim milliyetçiliğinin önderliğini yapmışlardır. Yıllardır hâkimiyeti altında yaşadıkları Türkler, bir anda kendi kavimlerinin terakkisi karşısında duran ezeli ve ebedî bir düşman olarak kurgulanmıştır. Bunun neticesi olarak Güney Slav teritoryasında Müslüman olan ve olmayan Slav grupların yazınında ve folklorunda birbirine zıt iki farklı Türk algısı ile karşılaşmaktayız.

Avrupa'da Olumsuz Türk İmgesinin Ortaya Çıkışı

Her insan kendi mensubu olduğu toplumu merkeze almak suretiyle etrafında yaşayan ve olumlu-olumsuz çeşitli şekillerde ilişki içerisinde olduğu toplulukları, insan olmanın tabii bir gereksinimi olarak kendi zihninde, kendi değer yargılarının ürettiği bir takım imaj ve imgeler ile tanımlamakta ve tasavvur etmektedir. Türklerin, tarih boyunca çeşitli şekillerde ilişki içerisinde olduğu toplumları görece değişken biçimlerde tanımlaması gibi Türklerin tarih boyunca ilişki içerisinde olduğu toplumlar da kendi değer yargılarına göre Türkleri zihinlerinde farklı imge ve şekillerde tasavvur etmişlerdir. Tarihî süreçte Avrupa'da teşekkül eden olumsuz Türk algısı, Türklerin Balkan fütuhâtı ile başlarken 14. yüzyılın sonlarından itibaren tüm Avrupa için siyasi ve askerî bir tehdide dönüşen Türk hâkimiyeti, Avrupa folklor ve edebiyatında pejoratif Türk imgesinin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle *Türk Asrı* olarak adlandırılan 16. yüzyılda Balkanlarda ve Avrupa'daki Türk zaferleri, Avrupalı toplumların kolektif bilinçaltına ayna tutan tüm folklor yapıtlarına adeta ilham vermiştir. Halk muhayyilesinde Türkler acımasız, barbar, asıp kesen, yakıp yıkan, inançsız, putperest gibi olumsuz bir imaja sahip olmuştur. Birçok Batı dilinde bugün dahi var olan “*Türklerden daha kötü*”, “*Türkler bile yapamaz daha kötüsünü*”, “*Türk vahşeti!*” gibi deyimler bu olumsuz bakış açısının tezahürleridir (Güvenç, 1993, s. 303). Bir İngiliz atasözü “*Türk'ün atının bastığı yerde ot bitmez!*” derken 16. yüzyıl İspanyasının sözlüklerinde Türk'ün tanımını “alçak, pis alışkanlıkları olan, çalarak ve başkalarına kötü davranarak yaşayan bir halk” ve

“kalleş ve vahşi hayvan, kâfir, koca şeytan, barbar” vs. şeklindedir (Kumrular, 2016, s. 114-115). Avrupa’daki Türk fütuhâtının etki alanını görme noktasında Türklerle doğrudan çatışmaya girilmeyen Avrupa’nın en batı bölgelerinde dahi halkın zihninde oldukça menfi bir Türk algısı olduğu görülmektedir.² Yine Slav olmalarına karşın Orta Avrupa sınırları içerisinde yaşayan Slovak ve Çek toplumlarının yazınlarında da benzer bir biçimde pejoratif Türk imgesinin yansımalarını görmemiz mümkündür.³

Modern ulusların ortaya çıktığı ve tüm Balkan coğrafyasında hızla yayıldığı 19. yüzyıl başlarına kadar Avrupa’nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Balkan uluslarının yazınında ve sözlü geleneklerinde ifade bulan Türk algısı olumsuz bir tarihî tecrübeye dayanmaktadır. 19. yüzyılda ise özellikle Orta Avrupa’da çağdaş bir tehdit olmaktan çıkmış olan Türk tehdidi Balkan ulusları için yeniden keşfedilmiş, yabancı istilalarına karşı durabilecek güç olarak, bir kimlik duygusu yaratma girişimi çerçevesinde yeni gelişen edebî geleneğe transfer edilmiştir (Sabatos, 2014, s. 18-19). Türk hâkimiyetinin hüküm sürmeye devam ettiği Doğu Avrupa sınırlarını kapsayan Balkan coğrafyasında Türk tehdidi politik ve ulusal bağımsızlıkları Osmanlı tehdidi altında kalmış Balkan halklarının kurtuluş mücadelesi şeklinde kurgulanmak suretiyle bu defa mitsel bir karakterde yeniden pejoratif bir Türk algısına dönüştürülmüştür. Türklerin bölgeyi fethi ile yüzyıllar boyunca bölgede hüküm sürmesi, bu toplulukların bakış açısıyla tarihî süreçte gerçekleşen Türk istilaları olarak yorumlanmış, bu da Türklere karşı bağımsızlık mücadelesi veren Balkan ulusları için *yeni bir ulusal tarih ve kimlik yaratma çabasının en önemli aracı* (Sabatos, 2014, s. 20) olarak kullanılmıştır.

Romantik milliyetçilik çağı sonrası dönem itibariyle Balkan halkları arasında teşekkül etmeye başlayan modern edebiyat içerisinde kendi ulusal kimliğini yaratma çabasının neticesi olarak oluşan pejoratif Türk imgesinin edebî ürünlerde işlenmesini

Sırp ve Makedon yazınında açık bir şekilde görürüz. Sırp ve Makedon yazarlar Osmanlı dönemini “Türk esareti” dönemi olarak tanımlarken Türkleri eserlerinde, işgalci, istilâcı, yakan, tahrip eden, asan, kesen, işkence yapan bir millet olarak kurgulamaktadırlar. Birçok tarihî romanda Türkler gözü doymaz, insafsız, gaddar, sömürücü gibi özellikler ile olumsuz bir imaj çizer.⁴ Bu eserlerin birçoğunun sonunda Türk kahraman, halka yapmış olduğu zulmün bedelini canıyla öder. Bazılarında Türklerin ölüm sahneleri, çeşitli uzuvlarının kesilmesi gibi ürpertici bir biçimde tasvir edilir. Ayrıca Hristiyanların Türklere karşı beslemiş oldukları kin ve nefret hislerine özellikle vurgu yapılır. Nefretin sebebi olarak Türklerin yüzyıllarca bölgedeki Hristiyanlara zulmetmiş olması gösterilir. Türk hâkimiyeti dönemlerinin anlatıldığı eserlerde toplum içerisinde tam bir düzensizlik, kaos ve anarşi ortamı hâkimdir. İnsanlar hürriyetlerinden yoksun ve Türklerin yapmış olduğu huksuzluklardan muzdarip olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler.⁵

Güney Slav topluluklarının zihninde Türk algısının nasıl bir yer ettiği meselesinde modern edebiyatı temsil eden bireysel yaratımlar, yaratıcısının düşünce dünyasını ve bilinçaltını yansıtması nedeniyle folklor ürünleri kadar geçerli olamaz. Özellikle romantik ulusçuluk anlayışı etkisiyle mitik bir karakterde gelişen ve temelleri Türk düşmanlığı üzerine kurulan etnik toplulukların, aynı temeller üzerine inşa ettikleri tedrisatlarında yetişmiş eğitilmiş zümrenin kaleminden çıkan edebî ürünlerin, mensubu olunan toplumun zihniyet dünyasını tam olarak yansıtamayacağı aşikârdır. Kolektif bir yapıya sahip olmaları hasebiyle toplumların kolektif bilinçaltını en iyi şekilde yansıttığı

malum olan destan metinleri bu noktada bize çok daha geçerli bilgiler sunacaktır. Güney Slav destanlarında kurgulanan Türk imgesi, bu toplulukların zihniyet dünyalarında Türklerin nasıl bir yere sahip olduğu noktasında önemli bilgilere ulaşmamızı sağlayacaktır. Fakat şunu da göz ardı etmemeliyiz ki, romantik milliyetçilik döneminde etnik grubun kahramanlıklarla dolu tarihinin yüceltilmesi adına araştırmacıların başvurduğu temel kaynak olan destan metinlerinin ne şekilde kayıt altına alındığı meselesi konumuz açısından önem arz eder. Bu noktada ise mevcut metinlerin farklı derleyiciler tarafından kayıt altına alınmış farklı varyantları üzerinde mukayeseli bir şekilde durmak gerekecektir.

Balkanlarda Etnik Algı ve Türk Etnisitesi

Güney Slavlarına ait kahramanlık şiirinde Türkler ve Türk imgesi meselesine girmezden evvel anakronizme düşmemek ve Türk etnoniminin Balkan uluslarının zihinlerinde oluşturduğu algıyı görebilmek adına, Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü coğrafyada Türk etnonimi ve bu etnonimin dünya toplumları nezdindeki çağrışımları üzerinde art zamanlı olarak durmak gerekir. Günümüzde etnisite meselesinde primordiyalist, yani kana ve kökene dayalı etnik algının hâkim olduğu dünyada primordiyalist bir tanımla “aynı kökene mensup olan ve aynı dili, yani Türk dili konuşan topluluk” şeklinde tarifi yapılan Türk etnisitesi, çalışmamızın konusu olan destanların yaratıldığı ve icra edildiği dönem itibarıyla çok daha farklı ve kapsayıcı anlamları ihtiva edecek şekilde kullanılmakta idi. Türk, devleti yöneten elitlerin yanında yönetim nazarında Osmanlı Devleti'nin bir tebası idi. Avrupa'ya göre ise Osmanlı Devleti'ni yöneten ve temel dinamiklerini teşkil eden unsur Türk'tü. Bunun yanında özellikle 20. yüzyılda iddia edilen aksine Osmanlılarda Türk kavramı her zaman köylü kesimi kastedecek şekilde kullanılmamış, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren yeri geldiğinde padişah da Türklüğünü sahiplenmiş ve kendisini Türk olarak adlandırmakta herhangi bir beis görmemiştir. Erken dönem Osmanlı kaynaklarında Türk aidiyeti bazı yazarlarca dinî aidiyeti aşkın bir şekilde ortaya çıkarılırken bazılarında Türk, Müslüman ve Sünni ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Erdem, 2016, s. 19, 25). İncelediğimiz metinlerin kayıt altına alındığı Güney Slav teritoryasında Türk kavramı, hem yönetici kesim hem de kökene bakmaksızın bir üst kimlik ifadesi olarak Müslüman olmuş Slavlar ile günümüzdeki tanımla Türkçe konuşan Osmanlı tebasını kastedecek şekilde kullanılmıştır. Türk etnisitesi İslam ile özdeşleşmişken Türkler ve Boşnaklar gibi Müslüman olan Araplar, Türk etnisitesinden farklı, bağımsız bir etnik grubu kastedecek biçimde metinlerde anılmaktadır.

Türk etnoniminin bir üst kimlik olarak kullanımı noktasında benzer bir duruma Güney Amerika'da rastlarız. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bilhassa Doğu Akdeniz topraklarında yaşayıp ticaretle uğraşan ve çoğunluğu Hristiyanlardan müteşekkil büyük bir Arap nüfusun Güney Amerika'ya göçmesi vakidir. Bu Araplar Güney Amerika'da *Turco* yani Türk olarak adlandırılmışlardır. Bunlar günümüze değin dinlerini, giyim-kuşamlarını, geleneklerini vs. değiştirmesine rağmen Türk olarak adlandırılmaya devam edilmişlerdir (Ustan, 2018, s. 9). Esasında bu da Osmanlı Devleti bünyesinde Türk adınının bir üst kimlik olarak kullanımının farklı bir örneği olarak kabul edilebilir.

Bu bağlamda Güney Slavları kahramanlık şiirinde Türk etnonimi, Türkleri ve Müslüman Slavları tanımlamaktadır. Destanlarda da açık bir şekilde göreceğimiz üzere bölgede Türk kimliği İslam'la o kadar özdeşleşmiştir ki ihtida ve Müslümanlaşma, Türkleşmek ve Türk olmak şeklinde tanımlanmaktadır.⁶ Ayrıca ilerleyen bölümlerde göreceğimiz üzere Türkler ile olan mücadeleler ve

savaşlar üzerine yaratılmış birçok Sırp destanında Türk kavramı, özellikle 17. yüzyıldan itibaren halk nezdinde çok da olumlu bir imaja sahip olmayan yeniçerileri kastedecek şekilde kullanılmıştır.

Güney Slavlarının Kahramanlık Şiiri

Kahramanlık şiiri icrası, Güney Slavlarına ait irticalen şiir söyleme geleneğinin en önemli parçasıdır. Güney Slavlarının geleneksel çalgısı olan *gusle* eşliğinde *guslar* adı verilen Sırp, Hırvat ve Boşnak destancılar, destanlarını icra etmektedir. Guslarlar, bir meslek olarak destan icrası için köy köy, kasaba kasaba gezmekte ve destanlarını çeşitli ortamlarda icra etmektedir. Güney Slavları ile meskûn olan Balkan coğrafyasında 16. yüzyıldan itibaren kahramanlık şiiri ve icrası ile alakalı kayıtlara rastlamaktayız. Ancak bu destanların derlenip kayıt altına alınması 19. yüzyılın başlarına dayanmaktadır.

Bunda Avrupa'da hızla yayılan romantik milliyetçilik anlayışı ve sözlü kültür ürünlerinin etnik kimlik ve ulusal kimlik inşasındaki rolü oldukça etkilidir. Tanınmış Sırp filolog Vuk Karadžić, Avusturya'da eğitim gördüğü esnada milliyetçilik ve sözlü kültür ürünlerinden sözlü tarih yaratma fikirleri ile dolu olarak ülkesine dönmüş ve Ortodoks Sırlara ait sözlü kültür ürünlerini kayıt altına almaya başlamıştır. 1813-1841 yılları arasında yapmış olduğu saha araştırmaları neticesinde çok sayıda kahramanlık şiirini kayda geçirmiştir. Karadžić'in derlediği kahramanlık şiirleri, günümüzde Güney Slavlarına ait en önemli kahramanlık şiiri koleksiyonunu ihtiva etmektedir. Karadžić'ten itibaren sistemli bir şekilde Güney Slavlarının kahramanlık şiiri araştırılmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Sonraki dönemde Hırvatistan'da kurulan Hırvat Ulusal Enstitüsü (Matica Hrvatska) bünyesinde Hırvat araştırmacılar Sırp araştırmacılar ile benzer biçimde Hırvat ulusal kimliği inşası gayesiyle Güney Slav teritoryasında sözlü kültür ürünlerinin ve kahramanlık şiirlerinin derlenip kayıt altına alınması işine öncülük etmiştir. Matica Hrvatska bünyesinde kayıt altına alınan ve yayımlanan kahramanlık şiiri koleksiyonu Güney Slav teritoryasında ve özellikle de Bosna Hersek'te kayıt altına alınan en hacimli koleksiyonlardan biridir. Bunlar içerisinde Luka Marjanović tarafından derlenen malzemeyi ihtiva eden destan koleksiyonunun 3. ve 4. ciltleri Müslüman guslarlardan derlenen destanlardan müteşekkildir. 1880'li yıllardan itibaren Bosna Hersek'te başlayan Avusturya-Macaristan hâkimiyeti ile Alman araştırmacılar tarafından kahramanlık şiirleri kayıt altına alınmıştır. Bu isimlerin başında ise Saraybosna Ulusal Müzesinin kurucusu olan ve uzun yıllar bu müzenin müdürlüğü görevini üstlenen Kosta Hörman gelmektedir. Çalışmamızda başlıca bu 3 isim tarafından Müslüman, Ortodoks ve Katoliklerden derlenen destan metinleri üzerinde duracağız. Bunun yanında Fra Marijan Šunjić'in 1850'li yıllarda Bosna Hersek'te Katolik, Ortodoks ve Müslüman guslarlardan daha lokal karakterde kabul edebileceğimiz bir bölgeden kayıt altına alıp *Bosnalı Arkadaş (Bosanski Prijatelj)* adlı gazetede peyderpey yayımladığı destan metinlerine de atıflar yapacağız.

Güney Slav teritoryasında, bilhassa da Bosna Hersek sınırları içerisinde yaşayan Slavlara ait olan ve onların tabiri ile *Junačka Pjesma (kahramanlık şiiri)* tanımına giren şiirleri hangi etnik gruba ve hangi isimle tasnif edebileceğimiz meselesine de açıklık getirmeliyiz. İlk olarak Türk edebiyatında destan olarak isimlendirdiğimiz; uzun manzum-ve manzum-mensur karışık kahramanlık şiirine hacim itibarıyla en yakın olan şiirler Karl Reichl'in de ifade ettiği üzere (Reichl, 2014, s. 143) Müslüman guslarlardan derlenen şiirlerdir. Ortodoks ve Katolik guslarlardan derlenen kahramanlık şiirleri Müslüman guslarlardan derlenen şiirlere nispeten çok da küçük hacimlidir. Bu

noktada özellikle Ortodoks ve Katolik guslarlardan kayıt altına alınan *Junačka Pjesma* olarak adlandırılan metinler için mümkün olduğunca “Güney Slav destanları” ifadesi yerine “Güney Slavları kahramanlık şiiri” tabirini kullanacağız. Bunun yanında Müslüman guslarlardan derlenen ve hacim itibariyle uzun metinlerden oluşan şiirlerde ise mümkün mertebe destan adlandırmasına başvuracağız. Diğer taraftan Boşnak, Hırvat ve Sırp olarak isimlendirdiğimiz; Bosna Hersek sınırları içerisinde yaşayan Slav gruplardan derlenen kahramanlık şiirlerinin ne şekilde kategorize edileceği meselesi de bölgenin karmaşık etnik yapısından ötürü biraz çetrefilli görünmektedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde Bosna Hersek’in günümüzdeki sınırları içerisinde Katolik, Ortodoks ve Müslüman guslarlardan kayıt altına alınan destanlar, günümüz araştırmacıları tarafından her ne kadar Boşnak, Hırvat ve Sırp destanları şeklinde tasnif edilse de bu tasnif yanlış ve eksik bir bakış açısının tezahürüdür. Esasında bu destanları, derlendiği dönem itibariyle bölgedeki etnik algıyı göz önünde bulundurmamak suretiyle daha farklı şekilde tasnif etmek durumundayız. Zira günümüzde bölgede yaşayan Katoliklerin Hırvat, Ortodoksların ise Sırp olarak adlandırılmasının aksine 20. yüzyıla kadar, tarihî belgelerle de sabit olduğu üzere Bosna Hersek’te yaşayan Ortodoks ve Katoliklerin kendilerini Hırvat veya Sırp olarak adlandırması söz konusu olmamıştır. Bosna Hersek sınırları içerisinde bu destanların derlendiği dönem itibariyle herhangi Sırp ve Hırvat etnik grupların varlığından bahsetmemiz söz konusu değildir. Bunun yansımalarını destanlarda net bir şekilde görmekteyiz. Günümüzde Boşnak olarak adlandırdığımız Müslüman Slavlar, destanlarda Türk olarak adlandırılırken Ortodoks ve Katolikler destan anlatıcısının dinî mensubiyetine bağlı olmak kaydıyla Macar, Latin, Vlah⁷, Hristiyan vb. isimlerle anılmaktadır. Bölgede yaşayan Katolik ve Ortodoksların, Hırvat ve Sırp etnonimleri ile adlandırılmaları, bu insanların da kendilerini Hırvat ve Sırp etnisitelerine bağlı olarak kabul etmesi günümüze çok daha yakın dönemlere dayanmaktadır. Bu sebepten Boşnak destanlarında Çoğu zaman Türklerin düşmanları olan gayrimüslim unsurlar kâfir, Macar, Latin, Vlah gibi isimler ile karşımıza çıkar. Biz de çalışma boyunca Sırp ve Hırvat kahramanlık şiiri tabirine kullanmakla birlikte özellikle Bosna Hersek sınırları içerisinde derlenen metinlerde bu şiirlerin derlendiği gusların dinî kimliğine vurgu yapacağız.

Güney Slav Kahramanlık Şiirinde Türkler ve Türk İmgesi

Günümüzde Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ devletlerinin sınırlarını oluşturan bölgede kayıt altına alınan destanlarda destan kahramanının Türk olarak adlandırıldığı destanların tamamı Boşnaklara aittir. Boşnak destanlarının önemli bir bölümü Krayna (Krajna) olarak adlandırılan ve Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar Katolik dünyası ile sınırlarını teşkil eden bölgede yaratılmıştır. Bölgenin sosyal ve siyasal yapısı, Osmanlı akıncılarının Türk hâkimiyeti boyunca bölgede faaliyet göstermesine ve Macar-Hırvat kuvvetleri ile sıcak çatışmalara girmesine ortam hazırlamıştır. Askerî mücadelenin uzun yıllar devam ettiği bu bölgelerde zengin bir kahramanlık şiiri geleneği vücuda getirilmiştir. Günümüzde Bosna’nın kuzeybatısında kalan Bihać, Sazin, Velika Kladuša, Bosanski Petrovac, Sanski Most, Prijedor gibi bölgeleri ile Hırvatistan’ın Bosna Hersek sınırlarını oluşturan bölgelerde meydana gelen çatışmalar Boşnak destanlarının merkezinde yer almıştır. Bu bağlamda destanın kolektif bilinçaltının ve sosyo-kültürel yapının bir yansıması olması ve buradan hareketle sosyal hayattaki mücadelelerin destanî şiirin temelini oluşturması Boşnak destanî şiirinde net bir şekilde görülür. Dini öğeler ile iç içe geçmiş mücadele Türkler ile özdeşleşmiş bir vaziyettedir. Sınır boylarındaki bölgelerde zengin destan örnekleri ve akıncıların yerel beylerle (banlarla) olan esir kurtarma, kız kaçırma, kalelerin fethi, güç gösterisi vb. sebeplerden çıkan kavgaların tasviri destan diline özgü bir biçimde yapılır.

Güney Slav destancılık geleneğinin konumuz açısından en önemli hususiyeti, girişte de kısmen bahsettiğimiz üzere destan anlatıcısının etnik kimliği yani dinî mensubiyetidir. Öyle ki Güney Slav destanlarında Türk imgesi tamamen destan anlatıcısının mensubu olduğu dine göre değişkenlik gösterecektir. Destan kahramanları, Katolik, Ortodoks ve Müslüman olan farklı guslarlar tarafından kendi mensubu olduğu inanç sistemine uygun kavramlarla ve kendi değerlerini gözeterek mücadele eden kahramanlara dönüşmektedir. Aynı destanın Müslüman anlatıcısı kahramanları Türkleştirirken karşı kahramanlar anlatıldığı ortama göre Katolik veyahut Ortodokslaştırılmaktadır. Tersî durumlarda da kahraman anlatıcısının mensubiyetine göre değişmektedir. Ya da anlatıcının kimliği değişmeksizin bir meslek olarak destanını icra eden destancı, dinleyici kitlesinin sosyo-kültürel ve dinî yapısına göre destanın muhtevasını, mahiyetini ve kahramanların dinî mensubiyetini belirlemektedir. Böylece destan ve kahraman ağızdan ağıza farklılaşmaktadır. Müslüman guslarların söylediği varyantlarda mücadelenin galibi her daim Türk kahramandır. Türk kahraman, bir seferde bin kâfiri tepelemekte, aynı şekilde Katolik bir gusların söylediği destanda ise Katolik kahraman Türk düşmanları sayısına bakmaksızın tarumar etmekte ve kellelerini kesmektedir. Bu bağlamda Güney Slav destanlarında kahramanın taşımış olduğu hususiyetler sayesinde biz destancının kimliği, destanın anlatıldığı bölge ve bölgenin sosyo-kültürel ve dinî yapısı hakkında önemli verilere ulaşabiliriz. Etnik dağılımın günümüzde savaşlar ve göçler neticesinde darmadağın olduğu bu coğrafyada esasında destancılık geleneği bize demografik yapının tarihî süreçte nasıl bir değişim geçirdiği ile alakalı önemli ipuçları da verecektir.⁸

Güney Slav destanlarında dikkat çekici bir husus olarak bilhassa Bosna Hersek'te kayıt altına alınan birçok destanda ortak bir etnonim olarak Bosnalı ve Boşnak adlandırması ile karşılaşırız. Günümüzdeki anlayışın aksine 18, 19 ve 20. yüzyılın ortalarına kadar kayıt altına alınan sözlü kültür ürünlerinde Bosnalı Katoliklerin Hırvat ve Ortodoksların Sırp olarak adlandırılması gibi bir durum söz konusu değildir dedik. Aksine dinî aidiyeti belirtecek olan Türk, Macar, Latin, Vlah vb. adlandırmaların yerine Boşnak ve Bosnalı adlandırmaları oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bosna Hersek'te Müslüman olmayan birçok destancının pejoratif Türk adlandırmasına karşın Boşnak etnonimini ön plana çıkaracak şekilde Boşnak kahramanların maceraları ile teşekkül eden destanlar icra edişine oldukça sık rastlarız.

Buna ilginç bir örnek 1858 yılında Travnik'te Katolik Blaz Bošnjak'tan derlenen *Sultan'ın Üç Kızından Mektuplar (Pisma od Tri Sultanije)* adlı destandır (Šunjić, 1925, s. 211-220). Aynı destanın farklı bir varyantı Luka Marjanović tarafından meşhur Boşnak destancı Bekir Islamović'ten derlenmiş ve Hırvat Ulusal Enstitüsü tarafından yayımlanan *Junačke Pjesme* dli destan serisinin üçüncü cildinde *Sultan Kızları Girit'te (Sultanije u Kandiji)* başlığı ile yayımlanmıştır (Marjanović, 1898, s. 28-36). Üçüncü varyant ise Sırp destan derleyicisi Vuk Karadžić'in kimden derlediği bilgisini vermeden destan koleksiyonunun üçüncü cildinde yayımladığı, diğer iki varyanttan çok daha erken bir dönemde kayıt altına alınan *Sultanın Cariyeleri (Sultanije Robinje)* başlıklı varyanttır (Karadžić, 1969/1, s. 66-69). Bu üç destanda üç farklı bakış açısını net bir şekilde görmekteyiz. Blaz Bošnjak ve Bekir Islamović'ten derlenen varyantların olay örgüsü birbirine yakınlık gösterir. Blaz Bošnjak varyantında Osmanlı sultanının üç kızı, babalarından Kâbe'ye gitmek için izin isterler. Babaları, kızlarının isteğini kabul eder ve onlara Kâbe'ye gitmeleri için altından bir gemi yaptırır. Kızlar bu gemi ile Kâbe'ye giderken gemi Girit

yakınlarında fırtınaya yakalanır. Girit kralı, kızları esir alır ve kendi oğulları ile evlenmesini ister. Padişaha da bu durumu kabullenmesi yönünde haber gönderir. Padişah ise krala kızlarını geri göndermesini aksi takdirde kendisine karşı savaş açacağını söyler. Kral, padişahın kızlarını yani yeni gelinlerini göndermez. Padişah, veziri Köprülü'yü Girit'e gönderir ancak Köprülü, Girit'i on iki yıl kuşatmasına rağmen alamaz. Padişah çok kızgın ve dökülen onca kan için üzgündür. İntikam almak istemektedir. Bu sebepten Nevesinje'de Bey olan Ljubović'e ferman gönderir. Bey'in eline ferman tam evlendiği gün ulaşır. Ljubović, hemen yola çıkmak ister ancak yaşlı annesi gerdeğe girdikten sonra gitmesini söyler ve o da öyle yapar. Gerdek gecesinin ertesi günü Girit'e doğru yola çıkar. Yirmi yıl kadar Girit'i kuşatan Ljubović, Girit'i almaya muvaffak olamaz. Bey Ljubović'in hanımı düğün gecesini eşinden gebe kalmış ve bir oğlan doğurmuştur. Girit'i yirmi yıl boyunca kuşatan Ljubović'in oğlu yirmi yaşına gelmiş, babasını bulmak için Girit'e gitmiş ve onu bulmuştur. Akıllı bir genç olan Mladić yaşlı bir kadın bulup onu tehdit etmiş ve şehrin kapısının yerini öğrenmiştir. Kapıyı ateşe verir ve Girit düşer. Ancak kral, kızlar ile birlikte kaçmıştır.

Katolik guslar Blaz Bošnjak'tan derlenen varyantta dinî tasvirler ve İslami öğeler neredeyse yok denilecek kadar azdır. Kızların Kâbe'ye gitme isteği çok kuru ve yalın bir şekilde ifade edilir. Bunun aksine Padişahın Girit'i alabilmek için Bosnalı Boşnak kahramana ferman göndermesi, Boşnak kahramanın düğün gecesini karısını ve hasta annesini bırakıp sırf padişah yardım istiyor diyerek hemen yola çıkması, onun başaramadığı işi yine onun gibi kahraman olan Boşnak oğlunun başarması gibi motifler öne çıkarken bu durum gusların Katolik kimliği ile doğrudan ilişkilidir. Katolik destancı kahramanın Müslüman ve Türk kimliği yerine Boşnak kimliğini ön plana çıkarmakta, Osmanlı'ya aidiyetini Boşnak kimliği üzerinden vurgulamaktadır. Burada dikkat çeken nokta ise daha önce de belirttiğimiz gibi Bosna Hersek'te yaşayan Katolik ve Ortodoksların, iddia edilenin aksine 20. asır sonlarına değin Hırvat ve Sırp etnonimleri ile kendilerini tanımlamadıklarının bir delili olarak Boşnak etnonimi Müslüman olmayan kahramanı tanımlayacak biçimde kullanılmasıdır.

Vuk Karadžić'in kayda geçirdiği varyantta ise Girit adası yerine Malta adası yer alır. Benzer şekilde İslami öğelerin de yer almadığı varyant ilginç bir şekilde umulmadık bir yerde sona erdirilir. Destanın başlığının altına da *Destan'dan Bir Bölüm (Komad od pjesme)* şeklinde not düşülmüş, destanın tamamı Karadžić tarafından eserine alınmamıştır:

<i>Ali to začu od Maltije kralju,</i>	<i>Ancak Malta Kralı bunu duydu (Türklerin geleceğini)</i>
<i>Pak pozivlje svoga haznadara:</i>	<i>Haznedarını çağırdı,</i>
<i>„Haznadaru, moja vjerna slugo!</i>	<i>Haznedarım benim sadık hizmetkarım,</i>
<i>„Ti iznesi tri tovara zlata,</i>	<i>Sen üç tomar altın götür,</i>
<i>„Te pozlati na Maltiji vrata,</i>	<i>Malta kapısını altınla ör,</i>
<i>„Neka više Turci navaljuju,</i>	<i>Türkler daha fazla gelmesinler (bizi uğraştırmasınlar,</i>
<i>„Ne bi li ih prije nestanulo.“</i>	<i>Daha erken yok olsunlar.</i>

... (Karadžić, 1969/1, s. 69).

Destan Türklerin Malta adasını alma gayretleri içerisindeyken bir anda bu şekilde sonlandırılmıştır. Bu durum, kanaatimizce Vuk Karadžić'in politik fikirleri ile ilişkilidir. Müslüman Slavlardan yani Boşnaklardan derlediği destanları dahi *Müslüman Sırlardan Derlenmiş Destanlar* şeklinde tanımlayan Karadžić'in Boşnak kimliğini ön plana çıkaran bir destanı eserine bilerek

almamış olması kendi politik düşünceleri ve destan derlemelerini yapmasındaki ideolojik kaygılarla doğrudan ilişki olsa gerektir.

Bekir Islamović varyantında ise Sultanın iki kızı vardır. Babalarından Kâbe'ye gitmek için izin isterler. Kızların babalarından Kâbe'ye gitmek için izin istedikleri dizelerde yoğun bir şekilde İslami öğelere rastlarız. Kızlar pencerelerinden bakarken denizde gemilerle hacı kabilelerinin Kâbe'ye gittiklerini görürler. Kendi aralarında en büyük arzularının Kâbe'ye gitmek oldukları ile alakalı bir konuşma yaparlar. Bu konuşmayı işiten Padişah hemen Şeyhülislam'ı çağırır ve kızlarını Kâbe'ye göndermek istediğini söyler. Şeyhülislam'ı, bir gemi ve gemi içerisinde altından bir cami yaptırmayı ve kızları ile birlikte yedi kez Kâbe'ye giden tecrübeli bir ihtiyarı onlara rehber olması için birlikte göndermesi konusunda tembihler:

...
Seir čine uz more djemije,
Gdje hadžije na čabu prolaze;
Medju se su obi govorile,
Da bi čabi najvolile sići,
Da se zovu hadži sultanije.
Kad to čuo devlet u Stambolu,
Šehislamu govorio svome:
„Strahota je u te i gledati!
Kad bi mene čio poslušati,
Ti napravi lagahnu djemiju,
U djemiju od zlata džamiju,
A dobavi hadžiju njimaka
Najstarijeg iz Arabistana,
Sedam puta je čabi salazio,
Da on s njima biloj čabi sadje.“

...
Uvede ih u laku djemiju,
Tu im hair-dovu učinio,
Pa se care natrag povratio.
 ...(Marjanović, 1898, s. 28-29).

...
Deniz üzerindeki gemileri seyrediyorlar,
Kâbe'ye giden hacıları taşıyan gemiler:
Kendi aralarında konuşular:
En büyük arzumdur Kâbe'ye gitmek,
Sultanın Hacı kızları diye çağrılmak,
Bunu duyduğu zaman İstanbul'daki padişah,
Şeyhülislam'ına söyledi:
“Sana bakmak bile korkunç!
Beni dinlemek istersen,
Sen mütevazı bir gemi yaptır,
Gemide altından bir cami olsun,
Ve onlara bir hacı bul,
Arabistan'dan, en yaşlı olan,
Kâbe'ye yedi kez gitmiş olsun,
Ve o, onlarla beyaz Kâbe'ye gitsin.”

...
Mütevazı gemiye onları bindirdi,
Orada onlara hayır dua etti,
Ve Padişah geri döndü.
 ...

Diğer iki varyantın aksine Bekir Islamović varyantında Padişah kızlarını Girit kralından kurtaracaktır. İslam'ın yeryüzündeki halifesi konumunda olan padişahın kızlarının gayrimüslim bir kralın gelini olarak kalması elbette ki Müslüman toplum için hoş karşılanacak bir durum olmayacak ve Müslüman destan anlatıcısı diğer destanların aksine padişahın kızlarını kurtarılmış şekilde destanını yeniden kurgulayacaktır. Kızları Girit kralı tarafından esir edildikten sonra Padişah bir gün üzgün şekilde sabah bahçede yürürken Girit'in nasıl fethedebileceği ile alakalı olarak atı ile söyleşen bir ihtiyara rastlar. Sultan ihtiyarın konuşmalarını dinler ve ihtiyarın söylediklerini yapar. Yedi buçuk yılın sonunda Girit padişahın eline geçer. İhtiyar Girit kralını ve padişahın iki kızını yakalar. Netice olarak farklı dinlere mensup anlatıcılar kendi ideolojik ve dinî mensubiyetini destan

icrasına yansıtmakta, destanda yer alan motifler ve olay örgüsü destancının ve hatta destan derleyicisinin ideolojik yaklaşımına göre yeniden belirlenebilmektedir.

Katolik ve Ortodoks guslarların destanlarını kendi inanç unsurlarına göre daha değişik yöntemlerle yeniden şekillendirdiği örnekler bunlarla sınırlı değildir. Bazı Katolik destancılar, destanın kayda geçirildiği esnada -dinleyici kitlesi ile alakalı olsa gerek-, Katolik kahramanın karşısına karşı kahraman olarak Türk yerine Tatar veyahut Arap karşı kahraman koyabilmektedir. Orta Bosna'da yaşayan Katolik Guslar Petro Janić'ten derlenen *Moskova Kraliçesi ve Tatar Padişahı* adlı destanın kahramanı Katolik Bojo'dur. İstanbul'daki padişah Moskova kraliçesi ile mektuplaşır ve Moskova kraliçesi topraklarının yarısının kendisi tarafından fethedileceği hususunda tehdit edilir. Padişahın mektubunu ağlayarak okuyan kraliçe ne yapacağını şaşırır ve derin bir endişeye kapılır. Kraliçenin korkusu ordusunun başında kimsenin olmaması ve askerlerini yönlendirecek bir komutanın bulunmamasıdır. Kraliçe haber salar ve ordusunu yönetecek askere kızını vereceğini ilan eder. Bojo kraliçeden hiçbir şey talep etmeden padişahın karşısına çıkmayı ve kraliçenin ordusuna hükümdarlık yapmayı kabul eder. 30 bin Tatar'ı öldüren Bojo 300 bin cami yıkar ve bunun yerine kilise inşa eder. Destanda ilginç bir ayrıntı ise guslar Petro'nun adeta sorumluluğu üzerinden atarcasına bu destanı Mostarlı Şaban adlı bir Türk guslardan öğrendiğini söyleme gereği hissetmesidir (Šunjić, 1925, s. 207-211). Buna benzer şekilde Jakov Vikadin adlı Katolik gusların İbro Posavljak adlı bir Türk'ten öğrendiğini söylediği destanın olay örgüsü konumuz açısından güzel bir örnektir. Hüseyin Vidić adlı Türk (destanda diğer destanlarda olduğu gibi Türk olduğu ile alakalı hiçbir ibare yoktur) borcuna karşılık olarak atını satmak zorunda kalır. Sevgilisi ise Katolik Ancela'dır. Kahramanın düşmanları ise kara ve bedevi Araplardır. Araplar onun atını öldürür ve Vidić buna çok üzülür. Ancela onu teselli eder. Destanda Hüseyin, Arap düşmanlarla mücadele eder. Destanın sonunda ise din değiştirerek Hristiyan olur ve İvan adını alır (Šunjić, 1925, s. 78-84). Ban, ona bir kale yaptırır. İki destanda da düşman olarak Türk yerine Arap ve Tatar adlarının seçilmesi oldukça ilginçtir. Burada destancıların kendi dinî mensubiyetlerine ve destanını icra ettiği ortamın sosyo-kültürel şartlarına bağlı olarak destanların yapısına müdahale ettikleri açıkça görülmektedir.

Boşnak destanlarında dinine ve geleneklerine bağlı, savaş ve herhangi bir kavgadan evvel abdest alıp bazen de iki rekât namaz kılan Türk kahraman Allah'ın da yardımı ile muzaffer olmaktadır. Türklerin karşısındaki düşmanları kâfirdir ve nesebi belirsizdir. Eline fırsat geçiren kâfirler her daim Türklere zulmetmek ister fakat Türk kahraman buna kesinlikle müsaade etmez. Alınacak bir intikam varsa bu intikam destanın sonunda Türk kahraman tarafından her zaman alınmaktadır. Türk kahraman mücadeleden hemen önce Allah'a yalvarıp bazen ise Hz. Ali'den medet dileyip yardım isterken Hristiyanlar Hz. İsa ve Meryem'den aman dilemektedir. Böyle durumlarda destancı kahramanın Türk kimliğine vurgu yaparak Türklerin kime, ne şekilde dua ettikleri konusunda arasözlere başvurabilmektedir. Bir destanda Allah Türk'ün duasına karşılık verir ve bir sis bulutu ve rüzgâr ile tüm kâfir ordusunu savaş meydanından kaçıtır.

*A Alija uzvrnu rukave,
Abdest uze na vodi bunaru,
Abdest uze, da sabah saklanja.
Ale mlide, niko ga ne gleda,
Gleda ljuba Sibirjanin-Janka,
Još joj Janko leži na šiljtetu,*

*Aliya kollarını sıvıyor,
Pınarın suyundan abdest alıyor,
Abdest alıyor ki sabah namazı kılsın,
Hiç kimseye bakmıyor,
Sibiryanin Yanka'nın sevgilisi bakıyor,
Yanka'sı hala şiltede yatıyor,*

*Janka ljuba budi u odaji:
 “Ustan, Janko ako Bogu znadeš!
 Hodi, vidi, što vidio nisi:
 Turčin eno kod vode bunara,
 Kod bunara crnu zemlju ljubi
 (Jer ne znaju sibinijske vlahinje,
 Kako se Turci mole Bogu svome),
 Eno šaro kod njega goveče,
 Pognulo se, pa sve travu pase.”
 Kad to čuo Sibinjanin Janko,
 Janko skoči, pljusnu se po obrazih,
 Pa se onda tri put prekrstio,
 Onda Janko na pendžer pogleda,
 Virnu ljublu od pendžera viče:
 „Davor moja u odaji ljubo!
 Ono je Turčin, on zemlju ne ljubi,
 Več se moli Bogu pa zakonu.
 Ono Turčin, nije od Stambola,
 Več od Bosne Gerzelez Alija.
 ... (Marjanović, 1898, s. 20).*

*Turci viču, Halah i Alija,
 Kotarani Jesus i Marija.
 ... (Marjanović, 1899, s. 126).*

*Lički beže jandal izjahao
 I s njima vaiz-efendija,
 Obojica dovu zaučiše,
 Da im vihar niz rudine puhne,
 Sa razboja maglu da podigne,
 Bog im dade, te im ejan puhnu,
 Potišće maglu niz Kotarska ravno,
 Kotarani u magli pobigli.
 ... (Marjanović, 1899, s. 127).*

*Sevgilisi Yanka'yı odada uyandırıyor:
 Kalk Yanka Allah'ını seversen,
 Gel, görmediğini gör,
 İşte Türk pınarın yanında,
 Pınarın yanında kara toprağı öpüyor,
 (Çünkü Sibyanin vlahı (kâfiri) bilmez;
 Türkler nasıl Allah'a ibadet eder),
 İşte yanında ala bir dana,
 Eğilmiş otluyor.”
 Sibinyanın Yanko bunu duyunca,
 Yanko, kendi yanağına vurdu,
 Ondan sonra üç kez eliyle haç yaptı,
 O zaman Yanko pencereye baktı,
 Sadık sevgilisi pencereden sesleniyor:
 Benim davar sevgilim!
 O Türk, o toprağı öpmüyor!
 Dinî vecibe gereği Allah'a dua ediyor,
 O Türk'tür, İstanbullu değil,
 Bosna'dan, Cercelez Ali.
 ...*

*Türkler Allah ve Ali diye bağılıyor,
 Kotarlılar ise İsa ve Meryem.
 ...*

*Liçka beyi ata bindi,
 Ve onlarla vaiz-hoca,
 İkisi de dua etmeye başladılar,
 Rüzgâr essin çayırlardan,
 Sis bulutunu kaldırmak için,
 Allah isteklerini yerine getirdi ve rüzgâr esti,
 Kotar ovasından sis kalktı,
 Kotarlılar siste kaçtılar,*

Muyaga Hacagiç'in Düğünü ve Ahmet Velagiç adlı destanda Türklerin savaş öncesinde ve esnasında Allah'tan yardım istemeleri ile alakalı güzel örneklere rastlarız. Kozlıçli Kaptan⁹ Vuçan ile savaşan destan kahramanı Muyaga Hacagiç önce pınardan abdest alıp iki rekât namaz kılarak arkadaşlarıyla helalleşir ve Vuçan'ı meydana davet eder.

*A Mujaga do bunara sidje,
Abdest uze kod vode bunara,
Pa on klanja dva hadži-recata,
... (Marjanović, 1899, s. 79).*

*Muyaga pınarın yanına indi,
Pınarın suyundan abdest aldı,
Ve iki hacı rekāt namaz kıldı,*

Vuçan ile vuruşmadan önce konuşurlar. Kaptan Vuçan Türk Muyaga'ya savaş meydanına gelince neden selam vermediğini sorar. Muyaga ise karşısında bir Türk olmadığını, Türk olmayanlara selam vermeyeceğini ve Vuçan'ın da kendisinin düşmanı olduğunu söyler. Vuçan atını isteyip meydana çıkar ve vuruşurlar. Aralarında şu diyalog geçer:

*Njemu veli Vučan kapetane:
„Ćuj Turčine, Hadžagić-Mujaga!
Što si se tako asi učinio,
Pa nit Boga vičeš nit salama?“
Njemu veli Hadžagić-Mujaga:
„Ta kopile. Vučan kapetane!
Dušmanin si, za Boga ne znadeš,
Ne treba ti Boga nazivati,
Nejman kome salam naviknuti,
Vire mi moje, kad to Turci nisu.
Kozlice su nevirno pletivo,
Jere ih je Mara porodila
Ne turčita, ničah ne činita,
Pod pregačom i pod povezačom,
Nego ustaj, da se ogledamo!“
... (Marjanović, 1899, s. 80).*

*Kaptan Vučan ona seslendi:
“Dinle (hey) Türk, Hacagiç Mujaga!
Neden böyle davranıyorsun,
Ne bir selam ne bir merhaba diyorsun?”
Hacagiç Muyaga ona seslendi:
Kaptan Vučan, pislik, piç,
Sen düşmanımsın, Allah'ı tanımadığın için,
Allah'ı anmama, selam vermeme gerek yok,
Hiç kimsem yok selam verecek,
Çünkü burada Türkler yok.
Kozliçliler güvenilmez insanlar,
Çünkü onları Meryem doğurdu,
Türk değiller, nikâh kıymayın onlarla,
Örtü altında, yaşmak altında değiller,
Kalk hadi gel meydana,
...*

Savaş esnasında Osman Ağa Şuval Hoca'ya hemen bir dua okuması için seslenir. Hoca dua eder ve tüm Türk askerler âmin derler.

*A podviknu Glumac Osmanaga,
“Brže dovu, Šuval-efendija,
Da brez dove ne ginu junaci!”
Efendija dovu zaučio,
A ostali aminuju Turci,
Od po dove Turci poletiše.
...(Marjanović, 1899, s. 81).*

*Oyuncu Osman Ağa seslendi,
“Hemen dua oku Şuval Hoca,
Kahramanlar duasız ölmesinler!”
Hoca dua okumaya başladı,
Türkler Amin dediler,
Duanın yarısında Türkler uçtular.
...*

Devamında ise ikisi arasında geçen savaşın tasviri destan diline özgü bir biçimde betimlenir. Savaş o kadar çetin olur ki Oties dağı titrer. Her taraf insan kellesi ile dolar (Marjanović, 1899, s. 81).

Hırvat ve Sırp kahramanlık şiirinde ise Türkler çoğu kere destan kahramanının alt ettiği, kellesini kesip kanını akıttığı karşı kahramandır. Çok sayıda destanda açık bir şekilde pejoratif bir Türk imgesi ile karşılaşırız. Türkler kadınlara, kızlara tecavüz eden ve kaçırın, kimi zaman güney

Slav dillerinde *haramî* ve *haram baş*¹⁰ veya *hayduk*¹¹ olarak adlandırılan eşkıyaları temsil eden, halktan haksız yere vergi toplayan, halka zulmeden olumsuz bir kahraman portresi ile betimlenir. Türkleri tasvir etmek için kullanılan köylü anlamında *baliya* ile *kurt*, *kara kurt* gibi olumsuz kavramlara çok sık rastlarız. Hatta Müslüman gusullardan derlenen destanlarda dahi düşman Hristiyanların ağzından Türkler için sarf edilen benzer olumsuz tasvirler oldukça yaygındır.

Haber dade livanjskim balijam,

Î povede stotinu livnjana,

U jaciju kuli dohodio,

Î dovede livanjske balije:

Sve su turci ka i mrki vuci

...(Šunjić, 1925, s. 87).

Ovi su Turci baš ko mrki vuci

...(Marjanović, 1899, s. 419).

Haber verdi Livan köylüleri,

Yüz Livanlı yanında götürdü,

Yatsı namazında kaleyi almaya geldiler,

Ve Livan köylülerini getirdiler:

Bütün Türkler çatık kaşlı kurtlar gibi.

Bu Türkler tam kızgın (çatık kaşlı) kurtlar gibi

Destanlarda *harambaş* ve *hayduk* olarak adlandırılan eşkıyalar, kahramanların önlerindeki önemli engellerden bir tanesidir. Müslümanlara ait destanlarda Hristiyan olarak karşımıza çıkan bozguncu taife, Sırp-Hırvat kahramanlık şiirinde Türk olarak karşımıza çıkmaktadır. Şayet Boşnak destanlarında Türk eşkıya ile karşılaşsak da bu eşkıya grubu Türk kahramana karşı kâfirler ile işbirliği yapacak demektir. Ama bu engel kahraman tarafından her zaman aşılacaktır. *Cercelez Ali* ve *Vuk Yayçanın* destanında bu duruma benzer bir kurgu ile karşılaşırız. Saraybosna paşası Yakup'un karısı, eşini Türk eşkıya Hüseyin ile aldatmaktadır. Yakup Paşa durumdan haberdar olur ve Hüseyin'i öldürmek ister. Ancak Paşa'nın karısı sevgilisini uyarır ve hemen Yaytse (Jajce) şehrinde kalesi olan Macar Vuk'un yanına kaçmasını tembihler. Sonrasında ise Hüseyin'e mektup gönderir ve Vuk ile birlikte gelip Paşa'yı ve oradaki Türkleri öldürerek kendisini götürmesini ister. Kadın, Türklerin sıkıntı içerisinde olduklarını, Paşa'nın hastalandığını, Cercelez Ali'nin ise Saraybosna'da olmadığını söyler. Destanda Paşa'nın karısı ve eşkıya Hüseyin, Paşa'ya karşı açık bir ihanet içerisinde olduklarıdır. Vuk ile Hüseyin Saraybosna'ya gelip Paşa'yı ve etrafındaki Türkleri öldürerek Yaytse'ye dönerler. Burada kâfir düşman Türklerin kötü durumundan faydalanmak suretiyle muzaffer olabilmıştır. Kadının mektupta dediği üzere Türklerin başına bir hastalık belası musallat olmuş ve zor duruma düşmüşlerdir. Kahramanımız Ali ise o esnada şehirde değildir. Bu noktada destancı destan mantığına uygun bir şekilde destanı kurgulamaktadır. Vuk Saraybosna'dan çıkarken Türk Cercelez Ali'nin kız kardeşi Aykuna'yı da kaçıtır. Aykuna kahramanın kardeşine yakışır bir biçimde çardakta kâfirlerle savaşır ve tam 100 Macar'ı öldürür. Ancak mermisi bitince düşmana esir düşer. Esir düşmeden hemen evvel bir güvercinin ayağına mektup bağlar ve ağabeyi Ali'ye gönderir. Ali ise destan kahramanı olmanın gerekliliğini yerine getirecek ve Yaytse'ye giderek Vuk ve eşkıya Hüseyin'den Paşa'nın ve diğer Türklerin intikamını alacaktır (Hörmann, 1888, s. 78-82).

Boşnak destanlarında, Türk kahraman ile Hristiyan sevgilisinin İslam'ı kabul etmesi, destancının ifadesiyle *Türkleşmesi* ile sonuçlanan aşkına karşılık Hırvat ve Sırp destanlarında Türk kadın destancının tabiri ile haçı kabul etmekte ve Hristiyanlaşmaktadır. Müslüman, Katolik ve Ortodokslar tarafından icra edilen destanlarının tamamında Müslüman olmak, *Türkleşmek* ve *Türk olmak (Poturçiti)* şeklinde ifade edilmektedir. *Turcin* Güney Slav dillerinde hâlâ standart bir sözcük olup Çek ve Slovak gibi Orta Avrupa'da yaşayan diğer Güney Slav topluluklarında arkaik bir form oluşturur. Modern kullanımda bu sözcük İslam'a dönen bir Hristiyan'ı ifade eden *poturcenec/Poturcin* ile eş anlamlı hale gelmiştir (Sabatos, 2014, s. 102). İslam'ı kabul eden Katolik ve Ortodoks kadın ve erkek kahraman Türkleşmektedir. Katolik ve Ortodoks destanlarında ise bunun aksine kahraman bedeli ne olursa olsun Türkleşmeyecektir. Müslüman kadınlar ise Hristiyanlığı kabul ederken haç takmayı ve kiliseye gitmeyi kabul edecektir. Boşnak destanlarında Türk kahraman kâfirler tarafından kaçırılan Türk kızlarını kurtarmakta, Hırvat ve Sırp destanlarında ise Türkler tarafından kaçırılan ve alıkonulan Hristiyan kızların kurtarılmaları hikâye edilmektedir.

Meşhur Boşnak destan kahramanlarından olan Omer Hrnitsa ile alakalı olarak kayda geçirilen bir destan, Hırvat ve Sırp tarafından kaçırılan ve zorla Hristiyan beylerle evlendirilmek zorunda kalan kızların trajedisinin konu edildiği güzel bir örnektir. Destanda haydutlar şarap içerken yiğit ve azgın görünümlü bir serdarın doru atı ile yaklaştığını görürler. Gelenin Krayinalı bir Türk olabileme ihtimaline karşı telaşa kapılırlar. Fakat gelen Vid adlı bir Sırp'tır ve Kaptan Smilyeniç'in kız kardeşi Anceliya ile evlenmek arzusundadır. Herkese meydan okur ve Anceliya'yı kendisinden almak isteyen bir yiğit varsa meydana çıkmasını ve kendisiyle savaşmasını söyler. Türk Muyo da Anceliya ile evlenmek ister ve Anceliya ile Muyo daha önce sözleşmişlerdir. Kâfirlerin daha önce esir ettiği Muyo'nun yeğeni Türk kızı Fata Anceliya'nın yanında hizmetçi olarak durmaktadır. Vide'nin meydan okumasını ve Anceliya ile evlenmek istediğini işitir ve bunu Anceliya'ya söyler. Anceliya, Muyo'ya Fata aracılığıyla bir mektup yazar ve yine Fata aracılığıyla mektubu Muyo'ya gönderir. Mektuptaki şu ifadeler ilgi çekicidir:

*Eto, Mujo, knjige poslanice.
Znaš li, bolan, nije bilo davno,
Evo pune četiri godine,
Vidjesmo se kod bijele crkve;
Ondar si mi vjeru založio,
Da se drugom oženiti nećeš,
Nego mnome, dilber-Anđelijom;
Evo, Mujo, četiri godine,
Kako sam se mlada poturčila,
Sve ja klanjam pet vakti namaza,
I sve postim šehri-ramazana,
Kada dođe u godini dana.
...
Sve me Fata uči turkovanju.
...(Hörmann, 1888, s. 434).*

*İşte Muyo, mektup,
Biliyor musun, kısa zaman önce,
İşte tam dört yıl,
Beyaz kilisenin yanında görüştük;
O zaman bana yemin ettin ki,
Başka birisiyle evlenmeyeceksin,
Benimle evleneceksin, dilber Anceliya ile;
İşte Muyo dört yıl oldu,
Genç Anceliya Türkleşeli,
Beş vakit namazı kılıyorum,
Ve şehri Ramazan'da oruç tutuyorum,
Yılda bir vakti geldiğinde.
...
Fata bana Türk olmakla ilgili her şeyi
öğretiyor.*

Görüldüğü gibi Anceliya Muyo'ya, kendisinin de artık Türk olduğunu söyler ve birbirleriyle sözleştiklerini hatırlatır. Muyo gidecek ve Ancela'yı Vid'in elinden kurtaracaktır. Destanda Omer ile

dost olan Hrstiyan Petra'da Türk olacak ve bir Türk kızıyla evlenecektir. Destanda Omer'in, kâfir topraklarındaki mücadelesi esnasında söylediği sözler dikkat çekicidir:

*Moja Ružo, srce iz njedara!
Od kako sam sa turske krajine
Ostavio na ćemeru kulu,
A na kuli do tri kukavice:
Jedno jadna moja mila majka,
A drugo je moga baba majka,
Treće teta, a babova seka,
Sve kukaju na gornjem čardaku,
Niko nema vrata otvoriti,
...
Oj omere, moj očinji vide!
Bi li tebi vrlo drago bilo,
Da te spremim na tursku krajinu?
...(Hörmann, 1889, s. 36-37).*

*Benim gülüm, göğsümdeki kalbim,
Türk ili kraynada,
Kule kemerini bıraktığımda,
Ve kulede üç kişi iniyor:
Birisi benim zavallı sevgili annem,
Ve ikincisi benim babamın annesi,
Üçüncüsü teyzem, babamın kardeşi,
Hepsi çardağın üzerinde iniyor,
Kapıyı açan hiç kimse yok,
...
Oy Omer, benim gören gözüm!
Çok sevincek miydin,
Seni Türk kraynaya göndersem?
...*

Buna benzer ifadelere Boşnak destanlarında çok sık rastlarız. Boşnak destanlarında Boşnakların yaşadıkları coğrafya orijinal isimlerini korumakla birlikte *Türkiye*, *Türk toprakları*, *Türk yurdu* vs. şeklinde adlandırılmaktadır. Kahramanların etnik aidiyetini belirtmek için kullanılan Türk sözcüğü adeta epitetleşmiş, Müslüman kahramanlar sıklıkla Türk Aliya, Türk Fata, Türk kızı şeklinde adlandırılmıştır.

*Dok je Lika u Turaka bila,
Oni su vavik često vojevali,
S Kotarani pa se uzajmali.
...(Marjanović, 1899, s. 56).*

*Lika Türkiye'nin olduğu zaman,
Onlar sürekli savaştılar,
Kotarlılarla sonra evleniyorlardı.*

*I pred njima Konjić arambaša
I Turčino dijete Nukica.
...(Buturović, 1995, s. 98).*
*Nek povede bege u svatove,
I Turčina Đerzelez –Aliju.
...(Hörmann, 1888, s. 6).*

*Onların önünde Konyiç harambaşı,
Ve Nukiç'in Türk çocuğu.*

*Spremi knjigu na Hercegovinu,
Knjiga dogje šehar Sarajevu
Na Turčina Gazi Husrev Bega
...(Hörmann, 1888, s. 8).*

*Beyleri düğüne götürsün,
Bir de Türk Cerzelez Aliya'yu.*

*Hersek'e mektubu göndermiş,
Mektup Saraybosna'ya gelmiş.
Türk Gazi Husrev Bey'e
...*

Güney Slav destanlarında en sık karşılaştığımız motifler kız-çocuk kaçırma, esaret ve din değiştirme motifleridir. Kraynalı meşhur destancı Meho Čolaković'ten derlenen *Sadakatsiz*

Kozliçliler Destanı'nda Osman Ağa ile Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden altmış kadar Türk'ü kaçıran Nikola Drsković, Türk beyleri tarafından mağlup edilip elindeki Türk esirler kurtarılır. Kurtarılan Kara Osman Ağa, Nikola'nın kızı ile kendi rızası ile evlenmek istediğini söyler. Mustafa Bey ise kızın rızası olup olmadığını sorar. Evlenebileceklerini ancak Hristiyan kıza Türk olması konusunda herhangi bir baskı yapamayacağını tembihler. Osman Ağa da bunu tasdik eder. Mustafa Bey tarafından orada bulunan Ban ve diğerlerine ister Türk olsun ister Hristiyan, hiçbir esir kızın zorla dinini değiştirmek zorunda bırakılamayacağı ifade edilir:

*Šezdeset mu roblja u avliji,
Sve Turaka sa turskog čenara,*

...

*O Turčine, Crnčić-Osmanaga!
Eto tebi kićena divojka.
Pa je vodi na široku Liku,
Pa se ženi kako tebi drago,
Ni ko ti to zaviditi neće,
Kad je volja kićene divojke,
Turkinja ti nikad biti ne će,*

...

*Kada bude volja djevojačka,
Na silu ih nemojte krstiti,
Ni ja nikad ne dam poturčiti
... (Marjanović, 1899, s. 55).*

*Avluda altmış köle,
Hepsi Türk, Türkiye'nin kırsalından,*

...

*Ey Türk, Kara Osman Ağa,
İşte al sana süslü kız.
Geniş Lika'ya onu götür,
İstediğin gibi evlen,
Hiç kimse bunu kıskanmayacak,
Süslü kızın iradesi dışında,
Hiçbir zaman bir Türk kızı olmayacak,*

...

*Kızın kendi iradesi olursa ancak,
Zorla onları hristiyanlaştırmayınız,
Ben de hiçbir zaman Türkleşmesine izin
vermiyorum*

Gyuliç Bayraktar destanında Türk Gyuliç Bayraktar, Türk olmasından dolayı sevdiği Hristiyan kızı Jela Konyeviç ile evlenmek için önündeki tüm engelleri aşar. Düğünlerine bir kadı ve bir hoca gelir. Kadı nikâhı kıyarken hoca da Jela'nın Türkleşmesini sağlar:

*On dovede hodžu i kadiju,
Hodža lipu Jelu poturčio,
Kadija obi nićah učinio,
Oženiše Guljić-Bajraktara.
...(Marjanović, 1898, s. 251).*

*O, hoca ve kadıyı getirdi,
Hoca güzel Jela'yı Türkleştirdi,
Kadı ikisinin nikâhını kıydı,
Guliç Bayraktar'ı evlendirdiler.*

Hırvat ve Sırp destanlarında ise durum daha farklıdır. Katolik Blaj Bosnjak'tan kaydedilen *Ivan Rosna'dan Mektup* adlı destanda Kosa adlı dünyalar güzeli Katolik kızla tüm Bosna beyleri evlenmek ister ancak onun gönlü dindaşı Rosan İvan'dadır. Bir gün Türk Aliya kızın babasına mektup gönderir ve Kosa'yı gelip zorla alacağını, eğer vermezlerse annesini babasını ve iki kardeşini öldüreceğini söyler. Bunun üzerine İvan'a mektup yazan Kosa yılan olarak tabir ettiği Aliya'nın kendisini zorla almaya geleceğini şayet buna müsaade ederse kendisinin dinsiz olacağını söyler. Mektubu alan İvan çok sinirlenir ve Türklerle savaşmak üzere yakınlarına haberler gönderir. İvan ile çetin bir mücadeleye girer, uzun süren mücadelenin ardından İvan Aliya'yı kılıç darbesi ile dört parçaya ayırır. Destanın sonunda ise İvan, Kosa ile evlenir (Şunjić, 1925, s. 25-46).

İliya Smilyaniç'in Düğünü adlı destanda İbro Filipoviç'in kız kardeşi olan ve destanda kendisinden *Türk kızı* olarak bahsedilen Krayna'nın en güzel kızı Hayka'nın Katolik kahramanla

evlenerek Hristiyan olması konu edilmektedir. İbro, Hayka'ya artık evlenmesi gerektiğini söyler ve yörede evlenebileceği Türk beylerin adlarını sayar. Fakat Hayka hiçbirisi ile evlenmeyi kabul etmez. Abisine, Kotar'lı bir Katolik olan İliya Smilyaniç ile evlenmek istediğini söyler. Dinsiz bir kâfirle evlenme talebine İbro çok kızar ve yöredeki tüm Türkleri toplayarak İliya'yı öldürmeye karar verir. Bunun üzerine Hayka, İliya'ya mektup gönderir ve Türklere karşı dikkatli olması konusunda onu uyarır. İliya, yüzlerce Türk askerine karşı yanına sadece 12 kahraman alır ve Türklerin üzerine yürür. Onlara "Damadınız İliya geliyor, hepiniz öleceksiniz." diye bağırır ve tüm Türkler kaçar. İbro'yu ve onun Türk arkadaşlarını kılıçtan geçirir. Hayka'yı alan İliya Kotar'a döner. Hayka dinini değiştirip Hristiyan olur ve evlenirler (Šunjić, 1925, s. 90-98).

İleriki bölümlerde üzerinde ayrıntılı bir şekilde duracağımız; Sırp destanlarının en büyük kahramanlarından olan ve hakkında Sırp tarafından yaratılmış onlarca destan bulunan Prens Marko, *Zorla Bir Kızı Öpemezsin* adlı destanda bir Türk delikanlı ile şarap içmektedir. Türk delikanlı gezmediği şehir ve Marko'nun kız kardeşi Madolina'nın dışında öpmediği kız kalmadığını söyler. Bunun üzerine Marko kız kardeşinin yanına gelip Türk delikanlı ile bir münasebetinin olup olmadığını sorar. Türk'le herhangi bir münasebeti olmadığını söyleyen Madolina'ya Marko, ormana su almaya gitmemesini, bunun kendisi için tehlikeli olabileceğini, Türk'ün kendisini öpme ve kendisine sahip olma niyetinde olduğunu söyler. Madolina odasına gidip en güzel kıyafetlerini giyer ve ormana gider. Türk'ü görür, yanına gider ve ona selam verir. Madolina'nın kendisine kendi isteği ile geldiğini gören Türk delikanlı onunla birlikte olmak istediğini söyler. Madolina suyun yanında olmayacağını, ıssız bir yere gitmeleri gerektiğini söyler. Onu ormanda ıssız bir yere, yeşil köknar ağacının altına götürür. Türk'e atının ipini bağlamasını söyler. Türk arkasını dönünce onun kafasını kesip köknar ağacına asar. Kesik başlı Türk'e hitaben zor kullanarak onlar istemediği hâlde kızları öpmeye çalışan Türk'ün kafasının kesileceğini söyler (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 32-33). Kızların esir edilmeye veya kaçırılmaya çalışıldığı benzer anlatıların Çek, Slovak, Sırp ve Ukrayna varyantlarının hepsi, ayrıntıda farklılık göstermekle birlikte temel bir ortak konuya sahiptir: Kızlar, Türk'le, lüks ve zenginliğin yalnızca fiziksel ve ahlaki köleliği saklayacağı zorlama bir evlilik yapmayı kesinlikle reddederler. Böyle bir durumda Türklerin hareminden Tuna'nın derinlikleri yeğdir. Hristiyanca ölmekten putperest bir hayat daha kötüdür (Sabatos, 2014, s. 54). *Knez Valislav ve Gruyo'dan Mektup* adlı destanda da Gruyo'nun yeni evlendiği karısı Türk Sahidi Paşa ve onun 12 Türk arkadaşı tarafından kaçar. Gruyo, arkadaşı Nikola ve diğer arkadaşları ile birlikte Paşa ve Türk arkadaşlarını öldürmek suretiyle karısını kurtarır (Šunjić, 1925, s. 202-207).

Türk kızları da Sırp ve Hırvat destanlarında kahraman için doğru bir tercih değildir. Kahramanın Türk kızla evlenmesi onun Türkleşmesine sebep olabilecektir. Ayrıca Türk kızları Hristiyan kızlarına göre daha tembeldir. Blaj'dan derlenen *Pavle Smilyaniç'in Mektubu* adlı başka bir destanda buna benzer bir durumla karşılaşırız. Kotar'lı¹² İhtiyar Pavle'yi eşi, biricik oğulları İliye Smilyaniç'i bir an evvel evlendirmesini aksi halde kendisinin bir Türk kızı bulacağı ve Türkleşeceği konusunda uyarır. Bunun üzerine Pavle oğlu İliye'yi yanına çağırıp kendisini evlendirmek istediğini söyler. İliye babasına Ruzitsa ile evlenmek istediğini söyler. Ruzitsa banın kızıdır ve Türk Aliya onun belalısıdır. Ruzitsa ile evlenmeye niyetlenen 3 damat adayı Aliya tarafından öldürülmüştür. İliye her şeye rağmen Ruzitsa ile evlenmek istediğini söyler. Banın evine gider ve evlilik talebini iletir. Ban ve kızı Ruzitsa, İliye gibi büyük bir kahramanın yapmış olduğu

evlilik teklifini memnuniyetle karşılar ve kabul ederler. İliye, Ruzitsa ile birlikte Kotar'a dönerken yollarına Türk Aliya ve onun Türk arkadaşları çıkar. İliye uzun bir kavganın ardından Türk Aliya'yı öldürür ve kendisinin öldürdüğü 3 damat adayının yanına gömer. İliye Ruzitsa ile evlenir ve mutlu bir hayat sürerler (Šunjić, 1925, s. 98-113). *Çoban Nikola Destanı*'nda ise kahraman Nikola, annesinin kendisini Türk kızı ile evlendirme isteğine şiddetle karşı çıkar. Eğer Türk kızı ile evlenirse Türk kızı hiçbir iş yapmadan akşama kadar gezecektir. Onun sevdiği Omerka ise koyunlarla ilgilenecektir. Annesi, Nikola'yı dinlemez ve Türk kızı almaya gider. Bulunan Türk kızıyla evleneceği gece bu duruma dayanamayan Nikola ve sevgilisi Omerka üzüntüden ölürler. Onları gömmek için Kosova'ya götürürler ve kilisenin bahçesine yan yana gömerler (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 41-43).

Birçok Güney Slav destanında, Orta ve Doğu Avrupa metinlerinde karşılaştığımız esaret anlatılarıyla paralel olarak Türklerin Ortodoks ve Katolik çocuklarını tutsak etmeleri ve zorla Türkleştirmeleri konu edilmektedir. Küçük yaşta kaçırılan Hristiyan çocukları Türkleştirilmektedir. Boşnak destanlarında ise aksine Katolik kahraman bazen Türk bir kızla evlenmek bazen ise padişahın askeri olarak ve padişaha hizmet etmek suretiyle Türkleşmektedir. *Marko Kız Kardeşini Buluyor* adlı destanda Marko, kız kardeşi olmadığı için annesine sitem eder. Annesi de ona kız kardeşinin olduğunu fakat Türklerin daha beşikte iken onu tutsak edip köle yaptıklarını söyler. Marko tüm Türk köylerini gezerek kız kardeşini aramaya koyulur fakat bulamaz. Bir gün Marko bir kızı beğenir ve evlenmek ister ancak sonradan onun küçükken kaçırılan kız kardeşi olduğunu Türk kızlardan duyar ve onu annesine götürür (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 12-13). Yine Prens Marko'nun kahraman olarak yer aldığı *Prens Marko'nun Padişaha Hizmeti Hakkında* adlı destanda Prens Marko küçük yaşta ailesinden ve evinden alınarak Türk hükümdarının hizmetine verilmiştir. Ablası ve annesinin daha fazla hasretine dayanamayan Marko sultandan müsaade ister. Sultan, yanında kaldığı takdirde onu dilediği kızlar ile ödüllendireceği vaadi ile gitmesini engellemek istese de Marko bunu kabul etmez ve ailesinin yanına döner (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 7-8). Esasında bu ve buna benzer şekilde padişahın hizmetine girme muhtevalı destanları kolektif bilinçaltını yansıtacak biçimde devşirme sisteminin Katolik ve Ortodokslar üzerinde bıraktığı olumsuz çağrışımların bir tür tezahürü olarak değerlendirilebilir. Buna benzer kurgulara Doğu ve Orta Avrupa edebiyatlarında çok sık rastlarız. Birçok anlatı da benzer şekilde Müslüman olma ihtimaliyle karşılaşan kahraman Türk kültürüne adapte olma çabasını bırakır. Bu noktada kişinin yeni bir kültürel kimlik edinme eğilimiyle karşılaştığı zaman kendi kültürel kimliğini muhafaza etme sorunu birçok esaret anlatısında merkezî bir yer tutar (Sabatos, 2014, s. 47). Diğer taraftan kendi isteği ile İslam'ı kabul eden Boşnakların destanlarında Türk olmanın-Türkleşmenin olumlu bir durum olarak yer alması, Boşnakların İslam ve Türk kültürünü kendi rızaları ile özümsemelerinin Boşnak toplumunun bilinçaltının destanlar vasıtasıyla yansıtılması olarak değerlendirilebilir.

Türkleşen Hristiyanlar ile alakalı olarak Müslüman ve Hristiyan guslarların yorumu ile iki farklı bakışını ortaya koyan destanların iki güzel örneği *Banoviç Miyat* ve *Hasan Paşa Predojeviç'in Bihaç'ı Fethi* adlı destanlardır. *Banoviç Miyat* destanında Türkler tarafından tutsak edilen Miyat Banoviç'e Türk Padişah, Türk olması/Türkleşmesi hususunda ısrarcı davranır. Türk olduğu takdirde tüm Bosna'yı, Arnavutluk'un yarısını kendisine vereceğini ve tek kızını kendisi ile evlendireceğini vaat eder. Kabul etmediği takdirde ise başını kesip Ruslara göndereceği tehdidinde bulunur. Ancak Miyat, "zaten tüm Arnavutluk'un kendi otoritesi altında olduğunu, tüm Vlah kızlarının kendisinin yanında iken Türk kızı ile ne işi olacağını" söyleyerek padişahın teklifini geri

çevirir. Bunun üzerine Padişah başını kesme de onu zindana atar. Miyat'a 3 gün yemek ve su verilmez. Padişah, kızına güzel kıyafetlerini giyip takılarını takınıp Miyat'ın yanına gitmesini ve fikrini değiştirip değiştirmedeğini sormasını söyler. Destandaki ifade ile *Türk kızı* Miyat'ın yanına gelir ve Miyat'a düşüncelerini sorar. Miyat, fikrini değiştirmedeğini ve Türk olmayacağını söyler. Bunun üzerine Türk kızı ona âşık olduğunu ve kendisi ile evlenmesini ister. Miyat, Türk kızına haç takıp takmayacağını kendi dinini kabul edip etmeyeceğini sorar. Kız Hristiyan olmayı kabul ederek babasından iki at çalar ve Miyat'ı zindandan kaçıtır. Haçı alır, Hristiyan olur ve evlenirler (Istarske Narodne Pjesme, 1924,s.27-28).

Esasında Orta ve Doğu Avrupa edebiyatlarında ve sözlü geleneğinde buna benzer motifler ile kurgulanmış çok sayıda metinle karşılaşırız. Bunlardan en bilineni *Siladi ve Hadmazi*, diğer adıyla *İki Macar Lordunun Şarkısı ve Türk İmparatorunun Kızı* adlı Çekçe, Hırvatça ve Macarca versiyonlarının da varlığı bilinen anonim baladdır. Baladda Siladi Mihal ve Hadmazi Laclav Türk imparatoru tarafından esir edilir. Penceresinden Siladi'nin hüznü müziğini duyan İmparatorun kızı, onlara yardım eder ve Siladi ile evlenme sözü alan prenses onlarla beraber kaçır. Prens baladın sonunda Siladi ile evlenir (Sabatos, 2014, s. 48-51). Güney Slavlarının kahramanlık şiirinde de örnekte görüldüğü üzere buna benzer şekilde dinini değiştiren Türk kız ve Türk prenses motifleri oldukça yaygındır. Salko Voynikoviç adlı Müslüman guslardan kayda geçirilen *Hasan Paşa Predojeviç'in Bihaç'ı Fethi* adlı destanda ise Prdojeviçli Niçe Türk olma ve padişahın hizmetine girme arzusu içerisindedir. Eğer Padişah kendisine imkân verir ve hizmetine askerlerini gönderirse Bihaç şehrini padişahın ülkesine katacaktır. Bu arzusunu gören sadrazam onu İstanbul'a götürür. Annesi ile vedalaşan Niçe, Sultan'ın huzuruna çıkar. Padişah Niçe'ye istediklerini verdiği takdirde Bihaç'ı kendisi için fethedip edemeyeceğini sorar. Niçe, Türk olduğu takdirde bunu yapacağını söyler. Bunun üzerine Şeyhülislam çağırılır. Niçe Türk olur ve Hasan adını alır. Paşa unvanı ile Bosna'ya dönen Niçe dediğini yapar ve Bihaç'a sefer düzenler. Askerlerine kızlara dokunmamalarını tembihleyen Hasan Paşa kâfirleri öldürmeleri emrini verir. Türk tutsakları öldüren Bihaç banının kafasını kesip İstanbul'a gönderir. Bihaç'ı aldıktan sonra 2 büyük kilise ve 3 büyük cami inşa ettirir (Marjanović, 1898, s. 74).

Müslüman-Katolik mücadelesinin biraz daha dışında yer alan Ortodoks Sırp destanlarındaki Türk imgesini farklı bir konuma yerleştirmek durumundayız. Zira büyük bir çoğunluğu uzun bir süre Avusturya-Macaristan hâkimiyetinde yaşamış olan Katolik Hırvatların aksine Ortodoks Sırlar yüzyıllar boyunca Türkler ile aynı devletin bir parçası olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren hızla yayılan milliyetçilik akımı neticesinde Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan azınlık isyanları, bu bölgede kayıt altına alınan destanların yapısına doğrudan etki etmiştir. Milliyetçi isyanların ve ayrılıkçı ayaklanmaların 19. yüzyıldan itibaren oldukça yoğun olarak yaşandığı Sırlar arasında destancılık geleneği, Sırp milli kimliğinin teşekkülünde önemli bir işlev üslenmiştir. Bu bağlamda Sırp kahramanlık şiirinde Sırp tarihinde yer edinmiş önemli şahsiyetlerin düşman topluluklara karşı yapmış oldukları kahramanlıklar en yaygın işlenen temadır. Bu düşman toplulukların başında da elbette Türkler gelmektedir. Sırlar ve Türkler arasında var olan tarihî-coğrafi münasebetler Sırp kahramanlık şiirinde Sırp kahramanın düşmanı olan Türk kahramanlar ile olan mücadeleler şeklinde karşımıza çıkar.

Orta Çağ Sırp kahramanlık şiirinde ve Sırp yazınında en fazla işlenen tarihî şahsiyetler; Sırp-Türk tarihi münasebetleri içerisinde en önemli tarihî hadise olarak kabul edebileceğimiz I. Kosova Savaşı'nda hayatını kaybeden ve Ortodoks Sırp mezhebinin kurucusu olarak Sırp tarihinde aziz mertebesinde efsanevi bir şahsiyet olan Stefan Lazar Hrebeljanović¹³ ve Osmanlı vassalı olarak 1371-1395 yılları arasında hâkimiyet sürmüş olan Prens Marko Mrnjavčević'tir. 1331-1346 yılları arasında Sırbistan Kralı olarak bilinen Çar Stefan Dušan da Sırp epik destanlarında adına çok sık rastladığımız kahramanlardandır. Bu isimler romantik milliyetçilik döneminde Sırp'ların kendi tanımları ile *Türk zulmünden önceki muhteşem tarihleri ve uluslarını korumak adına yaptıkları romantik savaflara* (Karpát, 2004, s. 38) katılmış tarihî şahsiyetlerdir. 1804 yılında bölgede görev yapan Osmanlı yeniçerilerine karşı başlayıp, Sırbistan'ın bağımsız bir prenslik olmasına değin sürecek olan isyan hareketi ve bu isyan hareketinde aktif olarak görev yapan Kara Yorgi, Milos Obrenović gibi tarihî şahsiyetler de Sırp kahramanlık şiirinde adına çok sık rastladığımız isimler arasındadır. Bunlardan başka Türklerle yapılan yerel mücadelelerde bazı kahramanlar hakkında destanlar yaratıldığına, bu destanlarda da pejoratif bir Türk imgesine tanık olmaktadır. Bu isimlerin hepsinin ortak özelliği ise bazen mitik-kurgusal bir biçimde bazen ise gerçek tarihî olaylarda Türklerle belirli bir dönem mücadele içerisinde olmuş tarihî şahsiyetler olmasıdır.

Sırp tarihi açısından kahramanlık şiirlerinde en fazla adını duyduğumuz kahraman Prens Marko'dur. Sırp tarihinin başarısız figürlerinden olan Prens Marko, tarihî kişiliğinden çok Güney Slavları arasında hakkında söylenen destanlar ile tanınır. Marko, başta Sırp'lar olmak üzere Güney Slavları arasında hakkında en fazla kahramanlık şiiri söylenen kişidir. Hakkında anlatılan destanların Güney Slavlarının yaşadığı coğrafyada çok geniş bir alana yayılması hasebiyle Türk destan kahramanı Köroğlu'nu andıran Marko ile alakalı Bulgarlar, Sırp'lar, Boşnaklar başta olmak üzere tüm Balkan toplulukları arasında kahramanlık türkülerine rastlamak mümkündür.¹⁴ Marko, Osmanlı ordusu ile Sırp ordusu arasında 1371 tarihinde yapılan Çirmen Savaşı esnasında hayatını kaybeden Sırp Kralı Vukaşin'in oğludur. Babasının ölümü üzerine tahta geçmiş, 1371-1394 yılları arasında tahtta kalmış, bu süre içerisinde bağımsız bir kral olmaktan ziyade Türk hâkimiyeti altında yaşamış ve Türklerle birlikte birçok askerî sefere katılmıştır. Bu seferlerin birinde 1394 yılında hayatını kaybetmiştir (Popović, 1988, s. 15-21). Tüm Güney Slav halklarının ulusal kahramanı olarak kabul edilen Marko'da destan kahramanının taşıdığı olağanüstü vasıfları görmemiz mümkündür. Onun hakkında oluşturulan çok sayıda anlatı ve destanda Marko, üç yüz sene yaşamış, hatta hiç ölmemiş, inanılmaz fiziki güce sahip bir kahraman olarak tasvir edilmiştir. Yemeye, içmeye ve şaraba düşkün olan Prens Marko yanından hiç ayrılmayan olağanüstü kanatlı bir ata, ağır bir gürze ve kılıca sahiptir (Kılıç, 2012, s. 31). Birçok destanda Türk padişahı ile birlikte anılan ve olay örgüsü içerisinde yan yana getirilen Marko, Sırp toplumu ile adeta özdeşleşircesine padişahın üvey oğlu/evlatlığı, padişah ise Marko'nun üvey babasıdır.

Türklerin olumsuz bir imge olarak kurgulandığı Marko'nun hayatı etrafında teşekkül eden kısa hacimli *Junačko Ročište* adlı kahramanlık şiirinde Marko ve arkadaşı Yanko, diğer arkadaşları Rado'yu beklemekte dirler fakat Rado gelmez. Rado'nun evine gittiklerinde evinde 300 Türk yeniçerinin şarap içtiğini görürler. Marko ve Yanko 299 Türk yeniçeriyi kılıçtan geçirir. Genç bir Türk saklanmıştır. Marko'ya kendisinin kellesini kesmediği takdirde kızlar, altınlar ve pınarlar vereceğini söyler. Marko ise kendisine vaat ettiği her şeyin gelip geçici olduğunu söyler ve teklifini geri çevirerek genç Türk'ün kellesini keser (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 35).

Bazı Boşnak destanlarında da Kral Marko destanın öznesi konumundadır fakat buradaki rolü tamamen Müslüman destancının kendi zihniyet dünyasını yansıtabilecek biçimde şekillendirilmiştir. Bunlardan bir tanesinde Kral Marko ve Türk Cercelez Ali'nin karşılaşması konu edilir. *Derzelez Alija i Kraljević Marko* adlı bu destanda Marko'ya annesi hayatında bir şeyden korkup korkmadığını sorar. O da “Evet, bir gün bir dağın eteğinde oturan bir Türk delikanlıdan çok korktum. Onu görünce elim ayağım titredi. Yanına yaklaştım ve sen kimsin diye sordum. Türk Cercelez Ali diye cevap verdi. Sarıldık, ağladım ve onunla dost olduk” der. Aliya, Marko'nun alnından öper ve kardeş olurlar (Buturović, 1995, s. 491-493).

Marko ile alakalı yaratılmış birçok kahramanlık şiirinde ise Marko'nun yiğitliği ve cesareti Türk kahraman tarafından büyüklüğü kabul edilmek suretiyle ifade edilmektedir. Yine Marko ve onun etrafında teşekkül eden birçok kahramanlık şiirinde adeta Marko'nun şahsında Sırp toplumu, karşı düşmanda ise yıllardır hâkimiyeti altında yaşadığı Türkler vücut bulmaktadır. Romantik milliyetçilik çağını ve kahramanlık şiirinin ulusal kimlik inşası rolünü yansıtan bu destanlarda Türk karşı kahraman, tüm olumsuz sıfatları bünyesinde taşıyan ve destanın sonunda Marko'nun her daim alt ettiği bir figürdür. Vuk Karadžić tarafından kayda geçirilen *Kral Marko ve Halil Ağa (Marko Kraljević i Alil-aga)* adlı destanda bu durum net bir şekilde görülmektedir. Hasta hâlde arkadaşı ile İstanbul'a doğru giden Marko yolda Türk Halil Ağa ve yanındaki 30 yeniçeriye rast gelir. Halil Ağa Marko'yu kendisi ile birbirlerine ok atmak suretiyle düelloya davet eder. Marko'ya, galip geldiği takdirde sarayını ve karısını ödül olarak vereceğini söyler. Marko ise kendisinin evli olduğunu, Halil Ağa'nın sarayına ve kadınına ihtiyacı olmadığını, kendisine müsaade etmesini sert bir ifade ile dile getirir:

„Ne tražim ti ni dvora ni ljube,
„Teke što ću tebe obesiti,

...

„Ostani me se, Turčine prokleti!
Mene nije do streljanja tvoga,
Već evo me teška bolest našla,
Teška bolest, srdobolja ljuta,
Ni konja se držati ne mogu,
A kamo li da se nadstreljujem!“

...

İdi bedo, aratos te bilo!

... (Karadžić, 1969/1, s. 258).

Senin ne sarayını ne de sevgilini istemiyorum,
ki seni asayım,

...

Kahrolası Türk, bırak beni!
Ben senin hedef tahtan olmayı umursamıyorum
İşte ben ağır bir hastalığa yakalandım,
Zor hastalık, dizanteri hastalığı,
Atı da tutamıyorum,
Ve kime ok atacağım.

...

Haydi git, zavallı, sefil!

Ancak Türk ısrarından vazgeçmez ve Marko ile düello yapma isteğini yineler. Türk Halil Ağa'nın ısrarlarına dayanamayan Marko arkadaşı Kostadin'i kendisine ait olan Tatar yayını getirmesi için gönderir. Halil Ağa ve yanındaki 300 yeniçeri ile kadı efendinin yanına giderler. Kadı aralarındaki sözleşmeyi zapta geçecektir fakat Halil Ağa kadıya Türkçe rüşvet teklifinde bulunur. Marko kadıya, Türkçe ne konuştuklarını anladığını ve elindeki gürzle başını paramparça edebileceğini söyleyerek onu tehdit eder ve kadı bu durum karşısında korkudan titrer. Marko ve Halil Ağa'nın düellosunu izlemeye birkaç Bulgar ve Yunan da gelmiştir. Halil Ağa ve Marko karşılıklı ok atarlar ve her seferinde Marko'nun oku üstün gelir. En sonuncu atışta Marko'nun oku

gökyüzünde kaybolur. Bunun üzerine Halil Ağa, ağlamaya ve Marko'ya yalvarmaya başlar. Karısını, sevgilisini ve tüm varlığını almasını ancak kendisini bağışlamasını ister. Marko'nun kendisini alt etmesine rağmen sadece 3 küp hazine karşılığında affetmesi üzerine Halil Ağa mutluluktan yerinde duramaz. Burada Marko'nun ağzından dökülen Türkler ile alakalı ifadeler oldukça önemlidir. Destanın birçok yerinde Halil Ağa'nın "padişahın adamı" olduğuna ve padişah huzurunda kendisini övdüğüne vurgu yapılmaktadır:

*Ti se vališ da si dobar junak,
I vališ se caru na divanu,
Da zastreliš orla krstatoga,
Krstaš orlaž što vodi oblake.
...(Karadžić, 1969/1, s. 259).*

*Sen iyi bir kahramanım diye övünüyorsun,
Padişahın divanında da övünüyorsun,
Mezar kartalını okla avlayabilirim diye,
Bulutların üzerinde gezen mezar kartalını.*

Marko'nun kendisini Halil Ağa ile mukayesesi adeta Sırp lar ve Türklerin karşılaştırılmasıdır.

*Ja, Turćine, ja sam dobar junak,
Ali ti si od mene stariji,
Jer je vaše gospodstvo i carstvo;
Tvoj je mejdan stariji od moga,
Jer si mene na mejdan zazvao,
Već Turćine, ayde međi strele.
...(Karadžić, 1969/1, s. 259).*

*Ben, Türk, ben iyi bir kahramanım,
Ancak sen benden daha yaşlısın,
Çünkü sizin hükümdarlığınız ve imparatorluğunuz;
Senin meydanın benimkinden daha eski,
Bu yüzden sen beni meydana davet ediyorsun,
Haydi bakalım Türk, haydi oklar arasına.*

Destanın sonunda Marko'ya yenilen Türk Halil Ağa'nın öldürülme korkusu ile Marko'ya yapmış olduğu yalvarışlar ve gayriahlaki tekliflere karşı verdiği cevaplar, destan boyunca zaten pejoratif olan Türk imajı üzerinden doğrudan Türkler ve Türk toplumu hakkındaki olumsuz bakış açısını sergilemektedir. Burada adeta yüksek bir seciyeye sahip Sırp toplumunun kadına ve namus kavramına verdiği öneme karşılık Türk toplumundaki kadın ve namus kavramlarının taşıdığı değer ve Türklerin düşük ahlaki vaziyetleri terennüm edilir.

*O Turćine, živi te Bog ubio,
Bud me bratiš, što mi ženu daješ?
Mene tovaja žena ne trebuje,
U nas nije, kano u Turaka,
Snašica je, kano i secrica;
Ja na domu imam ljubu vernu,
Plemenitu Jelicu gospođu,
A sve bi ti, brate oprostio,
Ali si mi izdrljo dolamu,
Već daj mene tri tovara blaga,
Da iskrpim na dolami skute.
...(Karadžić, 1969/1, s. 259).*

*Ey Türk, yaşa Tanrı canını alıncaya,
Kardeşinim diyorsun, öyleyse bana karını neden
veriyorsun?
Senin karın bana gerekmez,
Biz de öyle şeyler olmaz Türklerdeki gibi,
Gelinler, kız kardeş gibidir,
Benim evde namuslu sevgilim var,
Hanımefendi, asil kalpli Jela,
Yaptığın her şeyi affedecektim,
Ancak sen benim kıyafetimi yırttın (kestin)
Bana üç heybe (yük) mal ver,
Kıyafetimi diktireyim.*

Marko etrafında teşekkül eden Marko'nun Türk'le Avı (Lov Markov s Turcima) adlı başka bir Sırp kahramanlık şiirinde Marko Murat vezirle ava çıkar. Murat vezirin yanında da 12 asker vardır.

13. kişi ise Marko'dur. Üç gün boyunca avlanırlar ancak hiçbir şey avlayamazlar. Murat şahinini salar ancak şahin pençesi boş olarak geri döner. Marko, vezire kendi şahinini salmayı teklif eder. Marko'nun şahini havalanır ve altın kanatlı kuşu yakalar. Vezir Murat'ın şahini Marko'nun şahinine saldırır ve altın kanatlı kuşu ondan almaya çalışır. Vezir Murat da Marko'nun şahinini alır ve yere fırlatır. Şahininin kanatları kırılan Marko çok sinirlenir, şahininin kanatlarını sarar, atına biner ve Murat vezire doğru atını dörtlüğe sürer. Burada şahini ile konuşan Marko Türkler ile yanında Sırp olmadan ava çıkmanın ve avı paylaşmanın çok güç olduğunu ifade eder. Vezirin ve yanındaki 12 yeniçerinin kafalarını keser. Durumun Türkler tarafından padişaha farklı şekilde anlatılacağını ve kendisinin suçlu gibi lanse edileceğini düşünen Marko, Edirne'ye Sultan'ın huzuruna gider. Tüm olanları anlatır ve padişahın ağzından Marko övülürken Türkler yerilir:

*Be aferim, moj posinko Marko,
Da nijesi tako ućinio,
Ja te ne bih više sinom zvaio:
Svako Turke može vezir biti,
A junaka nema kao Marko.
...(Karadžić, 1969/1, s. 307).*

*Aferim be evladım Marko,
Eğer böyle yapmasaydın,
Seni evladım diye çağırırmazdım:
Her Türk vezir olabilir,
Ama Marko gibi kahraman olamaz.*

Marko Ramazan Ayında Şarap İçiyor (Marko Pije Uz Ramazan Vино) adlı şiirde ise Sultan Süleyman, Ramazan boyunca şarap içilmesini, kılıç kuşanılmasını, eğlence yapılmasını yasaklamıştır. Marko yasağı çiğner ve şarap içmeye devam eder. Bunun üzerine yörede yaşayan Türkler Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkıp Marko'nun yasağı delip içki içtiğini ihbar ederler. Süleyman, iki çavuşunu Marko'nun yanına gönderip kendisini huzuruna çağırdığını iletmelerini çavuşlara tembihler. Çavuşlar çadır içerisinde Marko'yu şarap içerken bulurlar ve padişahın mesajını iletirler. Marko şarap şişesi ile Çavuşların başına vurup onları derdest eder. Daha sonra kendi ayağıyla Sultan Süleyman'ın huzuruna gelir. Sultan Süleyman "Evladım Marko!" diye söze başlayarak yumuşak bir edayla Marko'ya şarap içme nedenini ve kendisinin koyduğu diğer yasakları neden çiğnediğini sorar. Marko'nun Sultan Süleyman'ın sorularını cevaplandırırken onun üzerine doğru yürümesi ve duvara sıkıştırması, günümüzde Güney Slavları arasında "bıçağın kemiğe dayanması/son haddeye gelmesi" anlamında kullanılan meşhur *Dok dotera Čara do duvara (Ta ki sultan duvara dayanana kadar)* şeklindeki deyiş ile söylenir ve padişah, Marko karşısında geri adım atmak durumunda kalır:

*Pooćime Care Sulejmane!
"Ako pijem uy ramazan vino,
Ne može mi ta obraz podneti,
Da ja pijem, oni da gledaju,
Nek ne idu meni u meanu;
...
Ako igram kolo kolom uz kadune,
Ja se care, nisam oženio,
I ti si care, bio neoženjen;*

*Üvey babam Sultan Süleyman,
Eğer Ramazan'da şarap içiyorsam,
Namusum buna müsaade etmez:
Diğerlerinin gözü önünde ben içki içeyim,
Benim meyhaneme gelmesinler,
...
Eğer kadınlarla kolo oynuyorsam,
Ben, Sultan, ben evli değilim,
Ve sen de zamanında bekardın;*

...
Akoli pašem sablju okovanu,
Ja sam sablju za blago kupio,
I što sablju na krilo namićem,
Ja se bojim, da ne bude kavge,
Ako bi se zametnula kavga,
Težko onom, tko je najbliže Marka!“
Gledi care na ćetiri strane,
Ne ima li tko bliže do Marka:
Ali kod Marka nigde nikog nema,
Već najbliže care Sulemane;
Car se odmiće, Marko se primiće,
Dok dotera cara do duvara;
Car se maša rukom u đepove,
On izvadi stotinu dukata,
Pa i daje Kraleviću Marku:
Idi Marko, te se napij vina.
 ...(Karadžić, 1969/1, s. 309).

...
Eğer kılıç taşıyorsam,
Onu hazinemle aldım.
Ve onu belimde taşıyorum,
Ve kavga çıkmasından korkuyorum,
Eğer kavga çıkarsa,
Kim Marko'nun en yakınındaysa, onun için zor!
Padişah dört bir yanına baktı,
Marko'nun etrafında kimse var mı diye,
Ancak Marko'nun yanında ondan başkası yoktu,
Ona en yakın Sultan Süleyman'dı;
Sultan geri geri gitti, Marko ilerledi,
Ta ki Sultan duvara dayanana kadar,
Sultan elini cebine götürdü,
Yüz altın çıkardı,
Ve Prens Marko'ya verdi:
Haydi, Marko, git ve şarap iç.

19. yüzyılın başlarından itibaren Türk yönetimine karşı Sırlar tarafından ulusal bağımsızlık amacıyla başlatılan isyanlar, Sırp epik şiirinde önemli bir yekûn tutar. Bu isyanlardan en meşhuru ise 1804-1813 yılları arasında vuku bulan ve Slav kaynaklarında *Dahiya İsyanı (Dayılar İsyanı)*¹⁵ olarak geçen isyan hareketidir. Meşhur Sırp destan anlatıcısı Filip Višnjić'ten Karadžić tarafından derlenen ve 1804 yılında yeniçerilere karşı Sırların başlatmış olduğu isyanın anlatıldığı *Početak Bune Protiv Dahija (Dahiya'ya Karşı Başlayan İsyân)* adlı destanın ilk mısralarında Türklerden ve yaptıkları zulümlerden ayrıntılı olarak bahsedilmektedir.

Tu Knezovi nisu radi kavzi,
Nit su radi Turci izjelice,
Al je rada srotina raja,
Koja globa davati ne može,
Ni trpiti Turskoga zuluma,
I radi su božji ugodnici.
 ...(Karadžić, 1969/2, s. 100).

Orada ne Knezler kavgayi isterler,
Ne de obur Türkler ister,
Ama vergileri ödeyemeyen,
Ve Türk zulmüne dayanmayan fakir köylüler,
Ve iyi adamlar, kutsal Tanrı'nın sevdiği kişiler.

Türk adının özellikle 17. yüzyıldan itibaren halk nezdinde çok da olumlu bir imaja sahip olmayan yeniçerileri kastedecek şekilde kullanılmasını bu isyanlar sonucunda yaratılan destanlarda net bir biçimde görürüz. Nitekim 1804 yılında Sırbistan'da *dahiya* adı verilen yeniçerilerin zorbalıklarına karşı müslim-gayrimüslim halkın tepkisi sonucu başlayan ve daha sonra etnik bir harekete dönüşen bu isyanla alakalı yaratılan destanlarda yeniçerilerin olumsuz tavırları ayrıntılı biçimde betimlenir. Aynı destanın devamında bahsi geçen isyanda kendilerine karşı ayaklanan yeniçerilerin isimleri de zikredilmiştir.

I iz grada, svi sedam dahija,
Aganlija i Kućuk Alija,
I dva brata dva Foćida mlada (Mehmed-aga

Ve şehirden, tüm yeniçerilerin yedi başı,
Aganlı ve Küçük Ali,
Ve iki kardeş, Foçic'in gençleri

nime Mus-aga)
Mula Jusuf veliki Dahija
Derviš-aga gradskij tainćija,
Beogradu na Stanbol-Kapija.
 ...*(Karadžić, 1969/2, s. 101).*

(Mehmed ağa ve onunla Musa ağa),
Molla Yusuf büyük Dahiya (yeniçerilerin
başı),
Şehrin yöneticisi Derviş ağa,
Belgrad'a İstanbul kapısında.

Yeniçerilerin¹⁶ özellikle 19. yüzyılın başlarında ayyuka çıkan zorbalıkları hem devlet yöneticilerini hem de halkı canından bezdirmiştir. Kayıtlarda Dayıların Semendire sancağındaki tutumları karşısında halk İstanbul'a durumu şikâyet etmiştir. Kendilerinin padişaha şikâyet edilmesinden hoşlanmayan yeniçeriler, zorbalıklarına devam etmiş ve neticede isyan patlak vermiştir.¹⁷ Zihinlerde yer edinmiş olumsuz Türk imgesinin de etkisi ile bu yeniçeriler ve yaptıkları zorbalıklar Türklük ile özdeşleştirilmiştir.

Yine yeniçerilerin görelî halka yaptığı zulümlerden ilham alınarak yaratılmış olan *Pavina Ljuba* adlı kahramanlık şiirinde yeniçerilerin Sırp kızlarını kaçırmaları konu edilmektedir. Pavle'nin sevgilisi Türk yeniçeriler tarafından kaçırlır. Pavle, tüm yeniçerileri yakalayıp öldürür. Son yeniçeri Pavle'ye kendisini öldürmemesini, kendisini öldürmediği takdirde her yerde Pavle'nin kahramanlığını anlatacağını söyler. Pavle ise Türklerin kendisini övmesine ihtiyacının olmadığını ve bunu istemediğini söyleyerek Türk yeniçerinin kellesini keser (Istarske Narodne Pjesme, 1924, s. 38-39).

Başka bir isyanı konu alan Sırp kahramanlık şiiri, *Piperi i Tahir Paşa (Piperliler ve Tahir Paşa)* adlı şiirdir. Şiirin genel çerçevesi Türklere verilen vergiden duyulan hoşnutsuzluktur. Karadžić'in aktardığına göre, Karadağlı kör bir destancı olan Djuro Milutinović'ten 1809 yılında kayda geçirilen şiirde 1702-1712 yılında İşkodra valiliği yapan Tahir Paşa'nın Piper rahibinden haraç (vergi) olarak kendisine ve askerlerine 8 kız ve 12 rehinenin gönderilmesini istemesi konu edilir. Piper Karadağ'ın başkenti Podgorica'nın kuzeyinde halkı çiftçilikle uğraşan bir köydür.

Tahir-pašo, zemlji gospodaru,
što ti išteš harač od Pipera,
harač težak od šedam godina,
uz harače osam djevojaka,
uz djevojke dvanaest talaca,
čini, pašo, što si naumio,
ne damo ti ništa do kamena,
da s njim biješ u oba ramena.
 ...*(Karadžić, 1969/2, s. 38).*

Ey Tahir Paşa, toprak ağası,
Piperi'den neden haraç istiyorsun,
Yedi yıldan daha güç haraç,
Haracın yanında sekiz kız,
Sekiz kız yanında on iki rehin,
Paşa, ne yapmak istersen onu yap,
Taştan başka bir şey vermiyoruz sana,
Onunla da iki omzuna vurmak için.

Olayın kahramanı Pejo Mercharica, Piperi'de yaşayan bir Sırp delikanlıdır. Türk paşanın bu isteğine karşı çıkan Pejo Mercharica köylülerine bunun utanç verici olduğunu ve ölümün bundan yeğ olduğunu, Türklerin bu isteğini gerçekleştirecekleri takdirde ise ilk önce kendisini rehine olarak Türklere vermelerini söyler.

Pa govori Mrčariću Pejo:

Mrčarić Peyo'ya söylüyor:

„O Piperi, crn vi obraz bio!
 „Što velite, da harače šljete,
 „Imate ih, daćete ih Turcim’:
 „Uz harače dvanaest talaca,
 „Imate ih, daćete ih Turcim’,
 „Ja ću prvi pred taocim’ poći:
 „Al’ što šljete osam devojaka,
 „Od Boga je velika grijota,
 „A od ljudi pokor i sramota:
 „Bolje nam je svima izginuti,
 „No u Turke davati devojke.
 ...(Karadžić, 1969/2, s. 37).

Ey Piperi, yüzünüz kara olsun,
 Haraç gönderdiğinizizi neden söylüyorsunuz,
 Sizin olanları Türklere vereceksiniz,
 Haraçlarla beraber on iki rehin,
 Sizin olanları Türklere vereceksiniz
 Ben ilk rehin olarak en önde gideceğim,
 Ama neden sekiz kız gönderiyorsunuz,
 Tanrı için bu büyük günahdır,
 İnsanların nezdinde de utanç verici,
 Hepimiz ölelim, daha iyi,
 Türklere kızlarımızı vermektense.

Halkı örgütleyen Pejo, Türklere karşı isyana kalkışır ve bu isyan hareketinde Türkler bozguna uğrattılır, birçok Türk öldürülür, Tahir Paşa kaçır ve isyancılar Türklere karşı büyük bir zafer kazanırlar. Türk askerleri şiirin tamamında korkak, zorba, zalim gibi aşağılayıcı sıfatlar ile tasvir edilmiştir. Karadžić’in kayıt altına aldığı destanlarda ve destanî şiirlerde çok sık karşılaşılan bir durum olarak Türk yerel beylerin halka uygulamış olduğu zorbalıklar karşısında başlayan halk hareketleri ve bunun karşısında halkın topyekun Türklere ve Türk devletine karşı başlatmış olduğu isyanların konu edildiği destanların yaratıldığını görürüz. Karadžić’in destanları kayıt altına aldığı dönem, Sırpın Türklere karşı büyük isyanlara kalkıştığı ve bölgedeki ulusçu hareketlerin ve Türk hâkimiyetine “Doğu Meselesi” adı altında başlatılan ayrılıkçı-bölücü girişimlerin büyük hız kazandığı bir dönemdir. Bu bağlamda özellikle Sırbistan ve Karadağ bölgelerinden kayda geçirilen Sırp kahramanlık şiirinde Sırp kahramanlar Türk köleliğinden kurtulmak için büyük mücadeleler verirler. İstisnai bir durum olarak bilhassa Karadžić’in tabiri “Eski Dönem” olarak tasnif ettiği sırp isyanları öncesi dönemlerde kayıt altına alınan destanlarda ise Türklerden ve Türk hükümdarından övgü ile bahsedildiği parçalara rastlamak mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

18. yüzyıldan itibaren kayıt altına alınmaya başlanan Güney Slavlarının kahramanlık şiiri, çok hacimli bir külliyatı ihtiva etmektedir. Çalışmamızda bu külliyetin önemli bir kısmını gözden geçirmek suretiyle Boşnak, Hırvat, Sırp ve Karadağlıların zihinlerinde tarihî süreçte meydana gelen tarihî hadiselerle şekillenmiş olan Türk imajının, destan anlatıcısı guslarlar vesilesiyle imgeleşerek nazma nasıl döküldüğü meselesini ortaya koymaya çalıştık. Hırvat ve Sırp destanları için genel itibariyle Türk imgesi belirli motifler etrafında şekillenmiş bir takım olumsuz örnekler üzerine temellenir. Bu motifler Katolik ve Ortodoks Slavların kendi bakış açıları ile Türkler ile aralarında geçen kötü tarihî tecrübelerden neşet eder. 19. yüzyılda gelişen ulusçu hareketler ile pejoratif Türk imgesi bölgede yaşayan Müslüman Slavlar dışındaki tüm Slav grupların Türk idaresine karşı geliştirdikleri bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin önündeki en büyük engel olan anti kahramanın şahsında vücut bulur.

Destanlarda esaret-tutsaklık, kız kaçırma, din değiştirme, haraç, haksız yere vergi toplama, kalelerin-şehirlerin zaptedilme isteği gibi hadiseler belli başlı motifler arasında gösterilebilir. Boşnak destanlarında ise bunun tam tersi bir Türk imajı ile karşılaşırız. Mücadelenin ana unsuru olan Türk kahramanlar ve onların dinsiz-kâfir düşmanlar ile olan çekişmesi Boşnak destanların genel muhtevasını oluşturur. Temel motifler ise Hristiyanların Müslüman halkı, bilhassa da

Müslüman kadınlarını kaçırap köle yapması, bölgede yaşayan Türklere karşı çeşitli suçlar işlemesi gibi durumlar gösterilebilir. Karşılıklı olarak kahramanların Türkleşmesi ve Hırtıyanlaşması da yaygın bir tema olarak karşımıza çıkar. Güney Slav destanlarının belki de en önemli hususiyeti destan icracısının etnik yani dinî kimliğı bağlamında şekilenen destan kurgusudur. Gusların mensubu olduğı din ve metinlerde geçen kahramanlar ve olay örgüsünden anlaşıldığı kadarıyla destanların icra edildiğı sosyo-kültürel ve dinî ortam destanın yapısını tamamen belirleyecektir. Boşnak bir destancının icra ettiğı destan Türklerin zaferleri ve kâfirlerin hezimetleri doğrultusunda teşekkül edecektir. Katolik ve Ortodoks destancılar da aynı şekilde mensubu oldukları dine göre destanlarının muhtevalarını belirleyecektir.

KAYNAKLAR

- ACAROĞLU, T. (2011). “Bulgar Halk Yazınında (Özellikle Halk Türkülerinde) Türk Motifi”. *Güneydoğı Avrupa Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 10-11. 167-188.
- BLAŞKOVİÇ, J. (2008). *Çekoslavakya’da Türklük*. İstanbul: Doğı Kütüphanesi.
- BUTUROVİĆ, Đ. (1995). *Usmena epika Bošnjaka*. Sarajevo: Preporod.
- ERDEM, H. (2016). “Osmanlı Kaynaklarından Yansıyan Türk İmaj(lar)ı”. *Dünyada Türk İmgesi*. İstanbul: Kitap.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1993). *Türk Kimliğı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- HÖRMANN, K. (1888). *Narodne Pjesne Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini*. Knjiga Prva. Sarajevo: Zemaljska Štamparija.
- HÖRMANN, K. (1889). *Narodne Pjesne Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini*. Knjiga Druga. Sarajevo: Zemaljska Štamparija.
- Istarske Narodne Pjesme*. (1924) Istarska Književna Zadruga.
- JAHIĆ, Dž. (2010). *Rjecnik Bosanskog Jezika*. 3. Tom. Sarajevo: Bošnjacka asocijacija.
- KARADŽIĆ, Vuk S. (1969/1). *Srpske Narodne Pjesme*. Knjiga Treća. Beograd: Prosveta.
- KARADŽIĆ, Vuk S. (1969/2). *Srpske Narodne Pjesme*. Knjiga Četvrta. Beograd: Prosveta.
- KARPAT, K. (2004). *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Ankara: İmge.
- KILIÇ, A. (2012). “Alpamış ve Prens Marko Destanlarında Kahramanın Erginlenmesi”. *Milli Folklor*. Yıl: 24. Sayı: 96. 29-38.
- KUMRULAR, Ö. (2016). “Köpekler ve Domuzlar Savaşında Kanuni'nin Batı Siyasetinin Bir İzdüşümü Olarak Türk İmajı”. *Dünyada Türk imgesi*. İstanbul: Kitap.
- MARJANOVIĆ, L. (1899). *Junačke Pjesme (Muhamedovske) Knjiga Četvrta*. Zagreb: Matice Hrvatske.

- MARJANOVIĆ, L. (1898). *Junačke Pjesme (Muhamedovske) Knjiga Treća*. Zagreb: Matice Hrvatske.
- NAZEČIĆ, S. (1974). “Epski Kraljevič Marko”. *Narodno Književnost*. Sarajevo: Svjetlost. 25-36.
- PARS, M. (2004). *Makedon ve Sırp Romanlarında Türkler ve Türk İzleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- POPOVIĆ, T. (1988). *Prince Marko*. New York: Syracuse Universty.
- REİCHL, K. (2014). *Türk Boylarının Destanları*. (Çev. Metin Ekici), Ankara: TDK Yay.
- SABATOS, Charles D. (2014). *Mit ve Tarih Arasında: Orta Avrupa Edebiyat Tarihinde Türk İmgesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- ŠUNJIĆ, Fra M. (1925). *Narodne Junačke Pjesme Iz Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Zbor Franjevačkih Bosanskih Bogoslova “JUKIĆ”.

Elektronik kaynaklar

- https://www.academia.edu/11025140/G%C3%9CNEY_AMER%C4%B0KADAK%C4%B0_OSMANLI_ARAPLARI_Latin_Amerika_Los_Turcos_: (Ustan, Mustafa, Latin Amerika'daki Osmanlılar: Osmanlı Arapları'nın Güney Amerika'ya Göçleri, Sebepleri ve Sonuçları. (1839-1922) (Erişim tarihi 15.08.2018).

Notlar

- ¹ Herder, her bir ulusal grubun, dilinde ve folklorunda ifade edilen özgün bir kişliğe sahip olduğunu savunup mütevazı Balkan ulusları için parlak bir gelecek tahmininde bulunurken, Osmanlı'yı “içinde yaşayan tüm Avrupalılar için zamanı geldiğinde çökecek koca bir hapisane” olarak tanımlamaktadır (Sabatos, 2014, s. 83).
- ² Avrupa'nın farklı bölgelerinde oluşan olumsuz Türk imgeleri ile alakalı olarak bk. (Güvenç, 1993, s. 295-333).
- ³ Orta Avrupa Slav halkları olan Slovaklar ve Çeklerin folklorunda Türkler ile alakalı motiflere oldukça sık rastlamaktayız. Bu motifleri kalpsiz, merhametsiz, yüksek askerî kumandanları ve toprak ağalarını temsil eden olumsuz Türk imgesi ve halk tabakasından olan dinsiz olmasına rağmen fedakâr ve merhametli gibi vasıflara sahip olan olumlu Türk imgesi olmak üzere iki kısma ayırabiliriz. Ayrıca Çek ve Slovak folklorunda esaret ve kız-çocuk kaçırma motifleri ile yaratılmış çok sayıda sözlü kültür ürünü bulunmaktadır. Çek ve Slovak folklorunda Türk imgesi ile alakalı ayrıntılı bilgi için bk. (Blaškovič, 2008, s. 77-98).
- ⁴ Bunlara örnek olarak İvo Anriç'in *Travnik Günlüğü*, Ömer Latas Paşa, Slavko Yanevski'nin *İnatçılar*, Stale Popov'un *Kara Gözlü Anga*, Boško Smakoski'nin *Hayat En zor Zanaattir* romanlarını gösterebiliriz. Bk. (Pars, 2004).
- ⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. (Pars, 2004).
- ⁶ Bu durumun yansımalarını Boşnaklar arasında günümüzde dahi görmemiz mümkündür. Boşnaklar ruhlar aleminden günümüze değin Müslüman olduklarını ifade etmek üzere *ne zamandan beri Türksün* sorusunu *galu beladan beri Türküm* (Odkat si Turcin, Od kalu bela) şeklinde cevaplandırmaktadır.
- ⁷ Boşnak sözlü geleneğinde çok sık rastladığımız bu kavram Hristiyanları tanımlamak için Müslümanlar tarafından *kâfir-gavur* anlamında kullanılmaktadır.
- ⁸ Boşnakların en meşhur baladı olan ve Osmanlı döneminde Müslüman Boşnakların sosyo-kültürel hayatını çok güzel yansıtan *Hasan Ağanın Karısı* bu noktada güzel bir örnektir. Bu balad, 17. yüzyılda Tarihî Bosna-Hersek sınırları içerisinde kalan Dalmaçya kıyılarındaki Split şehrinde derlenmiştir. Olayda bu şehirde geçmektedir. Günümüzde bu bölge Hırvatistan sınırları içerisinde kalmaktadır.
- ⁹ Yerel idareci.
- ¹⁰ Baş haydut, çete başı: (Jahić, 2010, s. 149).
- ¹¹ Haydut.
- ¹² Günümüzde Hırvatistan'a bağlı bir bölge. Özellikle Kraina bölgesinden derlenen destanlarda Kotor'lu Katolik Macar-Latin kahramanlara ve karşı kahramanlara oldukça sık rastlanır.

¹³ Kosova Savaşı'nda hayatını kaybeden Prens Lazar ve Kosova Savaşı, Sırp kahramanlık şiirinde oldukça fazla işlenmiştir. Sırp lar arasında günümüze değin anlatılagelen söylenceye göre Lazar dünya hükümdarlığını kabul etmeyip, ahiret hükümdarlığını seçmiş ve bu sebepten Türklere mağlup olmuştur. Lazar hakkında anlatılan kahramanlık destanlarının farklı bir önemi ise Sırp tarihinin belki de en büyük hezimetini Sırp ların kahramanlık destanlarında konu etmesidir.

¹⁴ Bulgarlar arasında Marko ile alakalı söylenen toplam 80.000 dizeyi bulan yaklaşık 250 kahramanlık türküsünün varlığı bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Acaroğlu, 2011, s. 171). Slav teritoryasının Balkanlardaki en batı konumu olarak kabul edilen Hırvatistan'a bağlı Hvar adasında dahi Marko'nun ölümünden henüz 150 yıl sonrasında dahi kayıt altına alınmış kahramanlık şiirlerine rastlamamız mümkündür (Nazečić, 1974, s. 29).

¹⁵ 1804 yılında bölgede görevli yeniçeriler *Dayılar* (dahija) olarak adlandırılmıştır (kabadayıya (Kabadahija) Güney Slav dillerinde zorbalık yapan kaba saba insan anlamında kullanılmıştır).

¹⁶ Burada şunu ifade etmekte fayda var ki; adı geçen bu karşı kahramanlar, yeniçeri olmaları hasebiyle doğal olarak devşirmedir. Destanlarda da belirtildiği üzere Mehmed ve Musa kardeşler Bugün Bosna Hersek'in Sırp bölgesinde yer alan Foça şehrinde dünyaya gelmiş Sırp orijinli askerlerdir. Küçük Ali'de benzer şekilde, Sırbistan sınırları içerisinde Rudnik adlı kasabada doğmuştur. Köken itibarıyla Türk olmayan bu devşirmeler islami kabul etmek suretiyle dönemin tabiri ile Türklüğe geçmişlerdir.

¹⁷ Bu dönemde Osmanlı yönetimine karşı patlak veren Sırp isyanları ile alakalı bk. (Novaković, 1904; John K. Cox, 2002, s. 39-42; Pawlovitch, 2002, s. 26-40; Aslantaş, 2007).